

برساخت مسائل اجتماعی در شرایط مخاطره‌آمیز: تحلیل نظرات ذیل پست‌های مرتبط با کرونای حکمرانان در اینستاگرام

عباسعلی شکار دوست^{۱*}، حامد سجادی^۲، محمد باقر آخوندی^۳

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۲/۰۶/۴

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۰۳/۲۴

DOI: 10.30495/JISDS.2023.71730.11908

چکیده

شیوع همه‌گیری کرونا به‌عنوان یکی از تاثیرگذارترین رویدادهای قرن حاضر، علاوه بر حوزه سلامت، تمامی جنبه‌های زندگی انسان معاصر را درگیر نمود. در واقع این همه‌گیری جامعه را در وضعیت مخاطره‌آمیزی قرار داد که پیش‌تر نمونه‌ای نداشت. هدف این پژوهش، فهم برساخت مسائل اجتماعی در ارتباط با همه‌گیری کرونا در ذیل پست‌های صفحات اجتماعی حکمرانان ایرانی در اینستاگرام است. بر این اساس، پژوهش حاضر به‌روش کیفی با رویکرد تحلیل محتوای عرفی به تحلیل نظرات کاربران ذیل مطالب مرتبط با کرونای حکمرانان پرداخته‌است. نمونه پژوهش به‌صورت هدفمند به تعداد هشت حکمران ایرانی که بیشترین ارتباط با بحران کرونا داشتند انتخاب شدند و تجزیه و تحلیل داده‌ها تا کسب اشباع نظری ادامه یافت. یافته‌های پژوهش نشان داد که در برساخت مسائل اجتماعی مرتبط با کرونا می‌توان ذیل مقوله فرعی سرگشتگی در علت‌یابی، بی‌سرانجامی مخاطره، گسترش بی‌کراتنگی مخاطره از بیماری به زندگی، تردید در اقتدار نهاد قدرت و حکمرانی، تردید در اقتدار نهاد دین، تردید در اقتدار نهاد سلامت و درمان و دو مضمون اصلی «بیکراتنگی مخاطره و آشفتگی ناشی از آن» و «تردید در اقتدار و مشروعیت نهادی» طبقه‌بندی نمود که نشان‌دهنده محوریت مولفه‌های مرتبط با جامعه مخاطره‌آمیز در برساخت مسائل اجتماعی توسط جامعه است.

واژگان کلیدی: حکمرانان ایرانی، برساخت مسائل اجتماعی، همه‌گیری کرونا و ویروس، جامعه مخاطره‌آمیز، اینستاگرام

^۱ دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران (نویسنده مسئول).

(E mail: abbasali.shekar doost@birjand.ac.ir)

^۲ دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران

(E mail: h.sajadi@ens.uk.ac.ir)

^۳ استادیار گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران

(E mail: akhondi@birjand.ac.ir)

مقدمه

امروزه خطرات اجتماعی به عنوان بخشی از زندگی روزمره ما انسان‌ها در آمده است (منصوری و سفیدگر بایی، ۲۰۲۱: ۳۶). هنگامی که اکثریت افراد یک جامعه به طور مستقیم یا غیر مستقیم تحت تأثیر مسئله‌ای در سطح کلان قرار می‌گیرند، احتمال بروز رفتارها و نگرش‌هایی که نشان دهنده نگرش عمومی جامعه هستند، بیشتر می‌شود (عبداللهی و رحیمی، ۱۳۹۹: ۴۴). ویروس کرونا ابتدا در ووهان کشف و شناسایی شد و از دسامبر ۲۰۱۹ در چین و سایر کشورهای جهان به سرعت گسترش یافت. همه‌گیری کووید ۱۹ چالش‌های قابل توجهی برای ایمنی جهانی در بهداشت عمومی ایجاد کرد. لذا سازمان بهداشت جهانی^۱، به دلیل ترس روزافزون از شیوع سریع ویروس کرونا، در تاریخ ۳۱ ژانویه ۲۰۲۰ یک شیوع جهانی را اعلام کرد و در ۱۱ مارس، بیماری کرونا به عنوان یک بیماری همه‌گیر شناخته شد (موفیجور^۲ و همکاران، ۲۰۲۱: ۳۴۳). شیوع سریع و غیر قابل کنترل اپیدمی کرونا با روش‌های مرسوم و ساده باعث شد که برای تمام جهانیان به یک بحران بزرگ مبدل شود (اسکندریان، ۱۳۹۹: ۶۶). از سوی دیگر گسترش سیستم حمل و نقل به ویژه هوانوردی، مهاجرت‌های داخلی و خارجی در جهان سبب شد که بیماری بیولوژیکی و مسری با سرعت و جهش زیادی از مرزهای محسوس کشورهای مختلف عبور کند و به اقصاء نقاط زمین سرایت و گسترش یابد (ایمانی جاجرمی، ۱۳۹۹: ۸۸).

از زمان شیوع کرونا تا زمان تدوین این مقاله (۱۰ ژوئن ۲۰۲۱)، طبق اعلام سازمان بهداشت جهانی حدود ۱۷۳,۹۸۹,۰۹۳ نفر در جهان به کرونا مبتلا شده‌اند و این تعداد حدود ۳,۷۵۶,۹۴۷ نفر جان خود را از دست داده‌اند (سازمان بهداشت جهانی، ۱۰ ژوئن ۲۰۲۱). در ایران نیز به دلیل به روز تر بودن آمار کووید ۱۹ وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی نسبت به سازمان بهداشت جهانی مد نظر قرار گرفته است. طبق اعلام وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی تاکنون ۳,۰۰۳,۱۱۲ نفر به کووید ۱۹ مبتلا شده‌اند و این تعداد ۸۱۶۷۲ نفر فوت نموده‌اند (وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی ایران، ۲۰ خرداد ۱۴۰۰). عالم‌گیری ویروس کرونا به تعبیری جهانی‌ترین چالش بشری است که به مهم‌ترین و اثرگذارترین مسئله اجتماعی جوامع تبدیل شده‌است. تأثیرگذاری کووید ۱۹ بر تمام عرصه‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی امری اجتناب‌ناپذیر است (چیت‌ساز، ۱۳۹۹: ۱۵۲). بنابراین اموری که این چنین تمام ارکان جوامع و کشورها را متأثر از خود می‌کنند، اموری چند وجهی، پیچیده و اجتماعی هستند که پیامدها و مسائل مختلف آن را می‌توان در حوزه‌های مختلف جامعه مورد مذاقه قرار داد (اسکندریان، ۱۳۹۹: ۶۶). با مشخص شدن ابعاد مسئله کرونا و پیامدهای جدی آن برای جامعه، دولت‌ها شروع به اجرای سیاست‌های اجرایی مانند قرنطینه مراکز پرخطر شهری و فاصله‌گذاری اجتماعی نمودند. اجرای سیاست‌هایی هم چون فاصله‌گذاری اجتماعی و تعطیلی انواع مراکز پر تجمع و تعاملی مردم مانند پارک‌ها، پاساژها، کافه‌ها، زیارتگاه‌ها، مراکز آموزشی و مانند آنها، پیامدهای خاص و متفاوتی را برای گروه‌های اجتماعی - اقتصادی جامعه به دنبال داشت (ایمان جاجرمی، ۱۳۹۹: ۹۰-۸۹).

پژوهش مختلف داخلی و خارجی به اثرات کووید ۱۹ بر سطوح و عرصه‌های مختلف جهان و ایران پرداخته‌اند. از اثرات کووید ۱۹ بر جامعه ایران می‌توان به پیامدهای روانشناختی (فراحتی، ۱۳۹۹)، کسب و کار (صائب نیا و کریمی، ۱۳۹۹)، شادکامی و رضایت از زندگی (دلاور و شکوهی امیرآبادی، ۱۳۹۹)، صنعت و ورزش (صفانیا و برهمند، ۱۳۹۹)، هراس اجتماعی و سبک‌زندگی (مرادی و محمدی فر، ۱۳۹۹)، دین‌داری و مناسک زیارتی (فودلادیان و همکاران، ۱۳۹۹؛ چیت‌ساز، ۱۳۹۹)، تبعات اقتصادی (کاظمی اسکری و همکاران، ۱۳۹۹)، امنیت (صالح‌آبادی و بهرامی جاف، ۱۳۹۹)، حکمرانی هوشمند (نصری و سعید تبرزد، ۱۳۹۹)، و اثرات جهانی به تأثیر بر اقتصاد ایران و جهان (منتی، ۱۳۹۹، طاهری نمهیل، ۱۳۹۹)، تحول سیاست جهانی (آقا محمدی، ۱۳۹۹)، هم‌بستگی اتحادیه اروپا (صبغیان، ۱۳۹۹) اشاره کرد. از سوی دیگر در پژوهش‌های خارجی به تأثیرات هم چون رفتار

¹ who

² Mofijur

خرید و مصرف (نعیم، ۲۰۲۱)، زیست محیط و انرژی (موجفور و همکاران، ۲۰۲۱، اسپجو^۱ و همکاران، ۲۰۲۰)، کتابخانه‌ها (رفیق و همکاران، ۲۰۲۱)، مشاغل زنان (لیو^۲ و همکاران، ۲۰۲۱)، صنعت بیمه (ریچر و ویلسون^۳، ۲۰۲۰)، درآمد خانوار و امنیت غذایی (کانسیمه^۴ و همکاران، ۲۰۲۱)، مورد توجه قرار گرفته است. بنابراین می‌توان پذیرفت پاندمی کرونا یک مسئله اجتماعی است که جامعه و افراد را در معرض خطر و مخاطره قرار می‌دهد. در جامعه مخاطره‌آمیز، نگرانی مردم از بلایای طبیعی به سمت خطرهای ناشی از فعالیت‌های انسانی، که اغلب جهانی و گسترده هستند، منتقل می‌شود. به‌طور کلی، جامعه در معرض خطر صرفاً از این واقعیت ناشی نمی‌شود که زندگی روزمره به‌طور کلی خطرناک‌تر شده‌است بلکه مشکل در مورد محو شدن مرزهای خطرات غیرقابل کنترل است. این محو شدن مرزهای غیرقابل کنترل به‌طور محسوسی در سه بعد زمان، مسافت و جامعه قابل مشاهده‌است (منصوری و سفیدگرایی، ۲۰۲۱: ۳۶). در عصر حاضر بر خلاف ادوار گذشته که اشاعه اخبار بحران‌ها و اپیدمی‌های جمعی، محدود به تعامل رو در رو بود؛ امروزه به دلیل گسترش رسانه‌ها و ارتباطات جمعی، پخش اخبار مرتبط با مسائل اجتماعی آنی است. به‌ویژه کووید ۱۹ که در مقیاسی جهانی امنیت بسیاری از حوزه‌های مختلف و اثرگذار را تهدید می‌کند، سرعت انتشار آن نیز به‌طور فزاینده‌ای افزایش یافته است (عبداللهی و رحیمی، ۱۳۹۹: ۴۵). از سوی دیگر افزایش قرنطینه، فاصله‌گذاری اجتماعی، در خانه ماندن و تعطیلی مراکز زمینه استفاده و مصرف بیش از پیش رسانه‌های اجتماعی و شبکه اجتماعی را به‌دنبال داشته است.

یکی از مهم‌ترین دیدگاه‌های در زمینه صورت‌بندی مسائل اجتماعی، برساخت‌گرایی است.^۵ اسپکتور و کیتسوزه (۱۹۷۷) مسائل اجتماعی را "فعالیت افراد یا گروه‌هایی که شکایت و ادعایی را با توجه به برخی شرایط فرضی" تعریف کردند (بست، ۲۰۱۸: ۵۴). لوزویک از صاحب‌نظران این دیدگاه یکی از ابزارهای اصلی بر سازنده مسائل اجتماعی را رسانه‌های گروهی می‌داند. به نظر او رسانه‌های گروهی به‌ویژه تلویزیون به‌دلیل گستره مخاطبان‌شان توان فراوانی برای ادعاسازی در باب مسائل دارند. «رسانه‌های گروهی با استفاده از دو خط مشی به برساختن مسائل اجتماعی می‌پردازند: الف) طرح دعوا در موقعیت مناسب: ب) طرح دعوا به‌صورت سرگرم‌کننده و جذاب برای مخاطبان» (فیض‌اللهی و بخارایی، ۱۳۹۷: ۱۶۴-۱۶۳). اوانز^۶ رسانه‌های اجتماعی را -که یکی از مهم‌ترین امکانات کاربردی فضای مجازی برای زندگی انسان است- را این‌گونه تعریف می‌کند: «رسانه‌های اجتماعی شامل گفتگوهای طبیعی و خالص بین مردم درباره علاقه‌مندی‌های متقابل است، گفتگوهایی که بر اساس افکار و تجربه‌های شخصی آن‌ها شکل می‌گیرد. رسانه‌های اجتماعی جایی برای اشتراک‌گذاری و گردآوری این گفتگوها محسوب می‌شوند که می‌توانند هدف بزرگ‌تری که رسیدن به انتخاب‌های بهتر باشد را نیز در برگیرند». مای فیلد نیز در تقسیم‌بندی هفت‌گانه خود، شبکه‌های اجتماعی را یکی از انواع رسانه‌های اجتماعی که از ویژگی‌های امکان مشارکت کردن و ارتباط دوسویه برخوردار است برمی‌شمارد (مولایی، ۱۳۹۵: ۶۰). شبکه اجتماعی اینستاگرام یکی از ابزارهای ارتباطی در دوران بحران کرونا که در ایران و جهان مورد استفاده و توجه مردم و گروه‌های اجتماعی مختلف قرار گرفت. محبوبیت اینستاگرام به‌واسطه اشتراک‌گذاری است که به کاربران خود این امکان را می‌دهد تا محتوای خود را در قالب ویدئوهای کوتاه و عکس بارگذاری کنند. و از سوی دیگر در مقابل محتواهای دیگران عکس‌العمل و واکنش‌های مختلفی را ابراز کنند. لذا به نظر می‌رسد در عصر حاضر رسانه‌های جمعی به‌ویژه شبکه‌های اجتماعی نقشی مهم در حوزه تحولات اجتماعی جامعه و جهان بر عهده دارند به‌گونه‌ای که بسیاری از تغییرات اجتماعی معاصر را ایجاد، نظارت و جهت می‌دهند. زیرا که امروزه سهم عمده‌ای از اوقات زندگی افراد، شخصیت‌ها و گروه‌های اجتماعی جامعه صرف تعاملات آنلاین با همدیگر می‌شود (جرجانی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۲۴).

¹ Espejo

² Liu

³ Richter and Wilson

⁴ Kansime

⁵ Reconstruction

⁶ Best

⁷ Evans

حکمرانان یا سیاستمداران به‌عنوان یکی از گروه‌های اجتماعی مشهور در جامعه در زمان بحران کرونا از اینستاگرام به‌عنوان مدخلی برای بیان مسائل مختلف همه‌گیری کرونا هم چون توصیه‌های بهداشتی یا اقدامات شغلی مورد استفاده قرار دادند. از طرف دیگر مردم نیز در انواع موقعیت‌های اجتماعی که به‌نوعی درگیر همه‌گیری کرونا شده‌بودند از اینستاگرام به‌عنوان کانال و راهی برای بیان مسائل مرتبط با کرونا با حکمرانان ایرانی که سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان کشور تلقی می‌شوند بهره بردند. از این رو مطالعه حاضر به دنبال پاسخ به این سوال است که از نظر کاربران اجتماعی اینستاگرام چه مسائل اجتماعی در شرایط مخاطره آمیز کرونا وجود دارد. برای تحقق این منظور این پژوهش به بررسی برساخت مسائل اجتماعی مرتبط با کووید ۱۹ در ذیل پست‌های حکمرانان ایرانی در اینستاگرام می‌پردازد که می‌تواند در شناخت مسائل واقعی در نزد مردم کمک شایانی نماید.

ادبیات پژوهش

پژوهش حاضر بر رویکرد تفسیری و برساخت‌گرایی اجتماعی در جامعه‌شناسی و جامعه‌مخاطره‌آمیز استوار است که در ادامه به شرح آنان پرداخته می‌شود.

برساخت اجتماعی؛ رویکرد تفسیری - برساخت‌گرایی ریشه در آرا و اندیشه‌های افرادی چون دیلتای، کانت، ماکس وبر، هایدگر، مید، برگر، لاکمن و ویتگنشتاین دارد. رویکرد برساخت‌گرایی با موضوعاتی که به فضای عمومی جامعه سوق پیدا می‌کند و افراد و گروه‌های مختلف آن را تفسیر و بازخوانی می‌کنند تناسب دارد. بر اساس ریشه‌های این رویکرد، شناخت واقعیت‌ها و مسائل اجتماعی از کانال کنش متقابل افراد جامعه با یکدیگر بر ساخته می‌شود. از سویی معنای ذهنی درگیر در این کنش، بر تفسیر و تعریف واقعیت اثر می‌گذارد. به‌عبارت دیگر، نکته اساسی این است که چگونه تعاملات اجتماعی باعث شکل‌گیری معانی متفاوت و در نهایت واقعیت اجتماعی مختلف می‌شود (عبدالهی و رحیمی، ۱۳۹۹: ۴۶-۴۵). وقتی از برساخت چیزی سخن می‌گوییم به این معناست که آن چیز را نمی‌توان صرفاً «یافت» یا «کشف» کرد؛ بلکه آن امری «ساخته‌شده» است که فعالیت آگاهانه برخی از افراد در نقطه خاصی از زمان آن را پدید آورده‌اند (شیخه و همکاران، ۱۳۹۹: ۴۱). در دایره‌المعارف بین‌الملل علوم اجتماعی مک‌میلان برساختن اجتماعی چنین تعریف شده‌است: «فرآیند خلق واقعیت اجتماعی، توسط افراد، گروه‌ها یا سازمان‌ها، در جریان کنش متقابل با ساختار اجتماعی». به‌عبارتی رفتارهای انسانی، کنش‌های متقابل روزمره و حیات اجتماعی رویدادهای اتفاقی نیستند که صرفاً تابع حوادث و تصادف‌های محیط باشند؛ بلکه در متن یک «استمرار» و تنیدگی و «بازخورد» پدید می‌آیند. در نتیجه ساختن یا برساخت در مقابل «یافتن» یا «کشف» قرار می‌گیرد؛ اما گفتن اینکه آن چیز برساخته‌ای اجتماعی است، به‌معنای این است که جامعه یا اجتماع خاص، یعنی گروهی از افراد که به‌نحوی خاص و با ارزش‌ها، علایق و نیازهای خاصی سازمان یافته‌اند، آن را ساخته‌اند (شیخه و همکاران، ۱۳۹۹: ۴۲). بر اساس رویکرد برساخت‌گرایی، مسائل اجتماعی وضعیت‌هایی‌اند که به‌لحاظ فرهنگی، پر دردسر، گسترده، قابل تغییر و نیازمند به تغییر تعریف شده‌اند. به‌عبارت دیگر مسئله اجتماعی یعنی اینکه چگونه مردم به تعریفی از مسائل اجتماعی رسیده‌اند. از طرفی افراد چگونه شکایات و ادعاهای خود را به‌صورت فرایندی از فعالیت‌های تعریف مسئله در می‌آورند و در مقابل چه کسانی به آن واکنش نشان داده‌اند (رابینگتن و واینبرگ، ۱۳۹۰: ۲۲۷-۲۲۶). بنابراین مسائل اجتماعی را می‌توان به‌عنوان جزئی از روندهای تعاملی کنشگران در نظر گرفت که به‌طور مداوم ایجاد و ساخته می‌شوند (یوسفی و اکبری، ۱۳۹۰: ۲۰۴). در میان نحله‌های گوناگون برساخت‌گرایی اجتماعی، نظریه کنش متقابل نمادین بر این فرض اساسی استوار است که فرایند تعریف و تاریخ طبیعی یک مسئله اجتماعی، مهم‌تر از شرایط یا موجودیت واقعی آن مسئله است. از این منظر مسائل اجتماعی چیزی جز فعالیت‌های تعریفی افراد درباره شرایط یا رفتارهایی که آن را مشکل آفرین یا مسئله‌دار می‌بینند، از جمله فعالیت‌های تعریفی معطوف به اقامه دعوی سایرین نیست (عباس‌زاده و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۵). همان‌طور که بلومر (۱۹۷۱) معتقد است مسائل اجتماعی نتیجه نقص ذاتی یک جامعه نیست بلکه نتیجه فرایندی از تعریف است که در آن

یک شرایط معین انتخاب شده و به‌عنوان یک مشکل اجتماعی شناخته می‌شود. یک مسئله اجتماعی برای یک جامعه وجود ندارد، مگر اینکه در آن جامعه به رسمیت شناخته شود که همین مسئله‌ای وجود داشته‌باشد (لوپاتا و لوی^۱، ۲۰۰۳: ۶). رویکرد برساخت‌گرایی اجتماعی بر این نکته تأکید می‌کند که مسئله اجتماعی چیزی نیست که مستقل از ذهن وجود داشته‌باشد و فکر کنیم که دیگران نیز در هر شرایطی که باشند آن را خواهند دید، بلکه مسئله اجتماعی چیزی است که ساخته می‌شود، ادعایی است که باید تلاش کرد تا دیگران آن را باور کنند و تا وقتی آن را باور نکنند، هیچ اتفاقی نخواهد افتاد، کما اینکه قرن‌ها بشر در فقر زندگی می‌کرد، لیکن باور نداشت که فقر یک مشکل اساسی است. بنابراین فقر بخشی از واقعیت اجتماعی بود و نه مسئله اجتماعی. این رویکرد یک چارچوب مفهومی است که بر ابعاد تاریخی و فرهنگی پدیده‌هایی که تصور می‌شود طبیعی می‌باشند، تأکید می‌کند. تأکید بر معانی پدیده لزوماً ذاتی خود پدیده نیست، بلکه از طریق تعامل در بافت و زمینه اجتماعی توسعه می‌یابد. به‌عبارت دیگر، برساخت‌گرایی اجتماعی به بررسی افراد و گروه‌هایی که منجر به ساخت دانش و واقعیت اجتماعی ادراک شده می‌شوند، می‌پردازد. یکی از مهم‌ترین پایه‌های فکری ساخت اجتماعی، تئوری مشکلات اجتماعی است. دانشمندان این سنت، تأکید می‌کنند که آنچه به‌عنوان رفتار منحرف یا مشکل اجتماعی شناخته‌شده، از درون یک زمینه اجتماعی و توسط ادعا سازان موفق و نیز توسط گروه‌های اجتماعی، ساخته شده است (عباس‌زاده و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۶-۲۵). در دهه ۱۹۷۰، ماکلوم اسپکتور و جان کیتسوز تغییر جهت مهم و بنیادین در تفکر جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی ایجاد کردند (کامرن^۲ و همکاران، ۲۰۱۰: ۱۵۷). اسپکتور و کیتسوز معتقدند نظریه پردازان کارکردگرایانه تمایل دارند مشکلات اجتماعی را کم و بیش به‌عنوان واقعیت‌های اجتماعی دور‌کهایمی در نظر بگیرند که مستقل از شیوه‌های درک اعضای جامعه اتفاق می‌افتد، در حالی که مسائل اجتماعی را نمی‌توان از درک و فعالیت‌های عملی اعضای جهان‌های اجتماعی که توسط این مشکلات تهدید می‌شوند، جدا کرد (وینبرگ^۳، ۲۰۰۹: ۶۱). براین اساس، مسائل اجتماعی تابع تعاریف اعضای جامعه از مسائل است نه وضعیت واقعی آن مسئله در جامعه. بر اساس این رهیافت، شرایط اجتماعی مشابه ضرورتاً مسائل اجتماعی مشابهی ایجاد نمی‌کنند زیرا تعریف جمعی از یک وضعیت مخاطره‌آمیز و تهدید کننده است که آن را مسئله اجتماعی تعریف می‌کند. این دیدگاه در قالب سنت تفسیری وبری و بر نظریات خرد که بر تفاسیر و ادراکات افراد تأکید دارند، متکی است؛ بنابراین، می‌توان این دیدگاه را رهیافت وبری در مقابل رهیافت دور‌کیمی دسته‌بندی کرد (یوسفی و اکبری، ۱۳۹۰: ۲۰۵-۲۰۴).

جامعه مخاطره‌آمیز: در نگاه به مسائل مرتبط با بحران کرونا با رویکرد جامعه‌شناختی، نظریه جامعه مخاطره‌آمیز (ریسک) اولریش بک به‌عنوان یکی از جدیدترین نظریات مرتبط با بحران‌ها و مسائل مرتبط با آن می‌تواند کارگشا باشد. در دوران ماقبل مدرن، خطرات طبیعی به‌عنوان انتقام الهی تلقی می‌شد که توسط نیروهای الهی مانند فورتونا (الهه سرنوشت رومی)، بر انسان‌ها تحمیل می‌شد. مردم منفعلانه در معرض این "جریانات سرنوشت" قرار می‌گرفتند و معتقد بودند که قادر به تغییر آنها نیستند. پروژه روشنگری تلاش کرد تا با ساختن جهان متناسب با اهداف خود، چنین سرنوشت‌هایی را تحت کنترل بشر درآورد. این مداخلات به این معنی بود که خطرات طبیعی که قبلاً در خارج و خارج از حوزه اجتماعی دیده می‌شدند، به‌طور فزاینده‌ای با این حوزه در هم آمیخته شوند. مدرنیته و "علم و فناوری" آن چیزی را که طبیعت غیرانسانی بود به چیزی اقتضایی و همزمان با وجود جامعه بشری تبدیل کرد. لذا با این کار اتفاقات را به مخاطرات تبدیل کرد. تمایز بین این دو واژه (اتفاقات و مخاطرات) در نقش مداخله‌ای انسان در طبیعت نهفته است. در حالی که اتفاق به یک واقعه طبیعی اشاره دارد، مخاطره به رویدادی اشاره دارد که وقوع آن به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم با عمل انسان ارتباط پیدا کرده و ایجاد می‌شود. همان‌طور که اولریش بک بیان می‌کند: "مخاطرات ایجاد می‌شوند، در حالی که اتفاقات به‌طور طبیعی رخ می‌دهند". این نوع درک از مخاطره است که در قلب "جامعه مخاطره‌آمیز" بک

¹ Lopata and Levy

² Kamerman

³ Weinberg

قرار دارد (داوودی، ۲۰۱۴: ۴۶۵). این خطرات اغلب توسط انسان ایجاد می‌شوند. بنابراین کنترل و تنظیم چنین مخاطراتی آن‌قدر مهم شده‌است که خصوصیت جوامع کنونی را دگرگون کرده است (احمدی و دهقانی، ۱۳۹۴: ۱۰۵). بک در نظریه خود مخاطرات جهان مدرن را مورد توجه قرار داد و و ریسک را در ارتباط با نحوه سازماندهی جهان اجتماعی توسط کنشگران و متخصصان صورت بندی کرد (ریترز، ۱۳۸۹: ۷۳۱). گیدنز نیز معتقد است جامعه مدرن با مخاطرات جدید و تازه‌ای رو به روست که به‌طور مداوم اعتماد ما را تهدید می‌کنند و به ناامنی هستی شناختی می‌انجامد (افراسیابی و بهارلویی، ۱۳۹۹: ۱۲۹). بک (۱۹۹۹) و گیدنز (۱۹۹۸) اظهار داشتند که روند مدرن سازی مجموعه‌ای بی‌نظیر از خطرات انسانی را ایجاد کرده است. پیامدهای مخرب این "خطرات تولید شده" در سراسر جهان وجود دارد و باعث ایجاد تغییرات بنیادی در ساختار اجتماعی، سیاست و تجربه فرهنگی می‌شود. (مایتن^۱، ۲۰۰۴: ۴-۵). اما جامعه‌ی مخاطره‌آمیز در گستره مخاطرات محیط زیستی و سلامت و بهداشت محدود نمی‌شود، بلکه شامل مجموعه‌ی کاملی از تغییرات مرتبط به هم در زندگی اجتماعی معاصر است (احمدی و دهقانی، ۱۳۹۴: ۱۰۸). در جامعه مدرن مخاطره با مفاهیم احتمال و عدم اطمینان ارتباط ناگسستگی دارد. به‌طور تئوریک، خطر فقط زمانی به وجود می‌آید که یک فعالیت یا رویدادی دارای درجاتی از عدم اطمینان باشد. لذا "اصل خطر این نیست که اتفاق بیفتد، بلکه ممکن است رخ دهد". امروزه خصوصیات احتمال و عدم اطمینان با ایده جهت دهی به آینده پیوند خورده‌است. به‌طوری که تصور می‌شود که خطر یا خطرات مرتبط با نتایج آینده هستند (مایتن، ۲۰۰۴: ۱۵). اگرچه بک بیان می‌کند که چگونه مخاطرات در جامعه مدرن باعث می‌شود طبقه اجتماعی از اهمیت کمتری برخوردار شود، اما همچنین توضیح می‌دهد که خطرات ممکن است منجر به نابرابری شود. به‌طور خاص، بک معتقد است: "برابری جهانی موقعیت‌های مخاطره‌آمیز نباید ما را در مورد نابرابری‌های اجتماعی جدید در رابطه با ریسک فریب دهد" لذا "برخی از مردم بیشتر از دیگران تحت تأثیر توزیع و رشد خطرات قرار می‌گیرند، یعنی موقعیت‌های بالاتر خطر اجتماعی" (کنستانتینو^۲، ۲۰۲۰: ۵). از منظر بک "ریسک ممکن است به‌عنوان روشی سیستماتیک برای مقابله با اتفاقات و ناامنی‌های ناشی از خود مدرنیزاسیون تعریف شود" (همان: ۴). بنابراین ایده اصلی نظریه جامعه مخاطره این است که خطرات معاصر ناشی از فرایند مدرنیزاسیون است. بنابراین، جوامع مدرنیته دوم جامعه مخاطراتی هستند به این معنا که با عوارض جانبی ناخواسته فرایند مدرنیزاسیون روبه‌رو می‌شوند. کنایه خاصی در این ایده وجود دارد، به این معنا، همان تلاش‌های فنی و علمی که برای کنترل خطرات مدرنیته به وجود آمدند، ناگزیر خطرات جدید و حتی گسترده تری را ایجاد می‌کنند. مخاطرات جدید ریشه در تصمیم‌گیری‌های نوع بشر دارد، اما با این وجود نمی‌توان از طریق نهادهای مدرنیته جلوی آنها را گرفت یا کنترل و مدیریت کرد (راب^۳، ۲۰۱۸: ۱). متداول‌ترین نمونه این خطرات در جوامع مدرن، آلودگی، سلاح‌های بیولوژیکی و آلودگی‌های هسته‌ای و شیمیایی و "بیماری‌های شهری" است (کنستانتینو، ۲۰۲۰: ۴). جوامع مخاطره‌آمیز، عدم اطمینان عمیقی را برای افراد، سازمان‌ها، ایالات و حتی جهان ایجاد می‌کنند. همان‌گونه که بک (۱۹۹۹) توضیح می‌دهد: مخاطرات جدید نیز جهانی هستند. در حالی که او وجود مدرنیته‌های مختلف را در بخش‌های مختلف تصدیق می‌کند ولی نیز معتقد است جوامع غیر غربی نیز تحت تأثیر همان چالش‌های اساسی جوامع غربی قرار گرفته‌اند، زیرا جامعه جهانی یکی از نمودهای مخاطره و عدم اطمینان جهانی است (اشاره به ناگزیر بودن درگیری در مخاطرات در جامعه جهانی) (راب، ۲۰۱۸: ۲-۱). بر خلاف تعریف خطر احتمالی، تئوری جامعه مخاطره‌آمیز به عدم قطعیت‌های تولید شده که معمولاً مبتنی بر فن آوری هستند اشاره دارد. خطراتی مانند اثرات رادیواکتیو، تغییرات آب و هوایی، اصلاح ژنتیکی یا سقوط بازارهای مالی جهانی نه تنها باعث آسیب مستمر و اغلب جبران‌ناپذیر می‌شود، بلکه به‌طور غیرقابل کنترل گسترش می‌یابد و در مرزهای ملی متوقف نمی‌شود. این مخاطرات به‌خصوص چون پنهان هستند خطرناک تلقی می‌شوند. ویژگی خاص این خطرات این است که لزوماً بر کسانی که این خطرات را پذیرفته‌اند تأثیر نمی‌گذارد. فارغ از شغل

¹ Mythen

² Constantinou

³ RAUPP

و موقعیت اقتصادی و اجتماعی افراد ممکن است کم و بیش همگی تحت تأثیر قرار بگیرند. بنابراین، بک استدلال نمود که خطرات معاصر الگوهای سنتی طبقات و جوامع ملی را از بین می‌برد (همان).

با این وجود نوگرایی و مدرنیزاسیون، ریسک کلی در برخی از حوزه‌ها و شیوه‌های زندگی را کاهش می‌دهد، ولی عوامل مخاطره‌آمیز جدیدی را مطرح می‌سازد که در دوران گذشته ناشناخته بود؛ و همچنین در جوامع صنعتی پیشرفته، مخاطره کارکردی است که از وابستگی زیاد ما به نهادهایی مثل دولت، علم پزشکی تخصصی و بازار کار شکل می‌گیرد (تورنر^۱، ۱۹۹۴: ۱۷۶). طبق نگاه بک، جامعه‌ی مخاطره‌آمیز تحت تأثیر سه فرایند کلیدی شکل می‌گیرد که خود تداوم بخش مدرنیته و تعمیق آنها است: ۱- توزیع مجدد ثروت و مخاطره، ۲- فردیت یابی، و ۳- استاندارد زدایی از کار. به زعم بک، مخاطرات جدید نتیجه فعالیت‌های بشر است که تمام کره زمین را تهدید می‌کند. بنابراین جامعه مخاطره‌آمیز، جامعه‌ای است که در آن نگرانی افراد از بلایای طبیعی هم چون سیل و زلزله به سوی مخاطرات ناشی از فعالیت‌های بشری که گستره جهانی به خود می‌گیرند معطوف می‌شود (افراسیابی و بهارلویی، ۱۳۹۹: ۱۲۸). بر این اساس، بیماری کرونا را به‌عنوان یک وضعیت مخاطره‌آمیز برای جامعه و جهان می‌توان در این زمینه تعریف و صورت بندی نمود. بک (۱۹۹۲، ۱۹۹۵، ۱۹۹۶) از اصطلاح "جامعه مخاطره‌آمیز" برای توصیف جوامع سازمان یافته بر محور خطرات زیست محیطی ایجاد شده توسط فناوری‌های مدرن، تولید محصولات کشاورزی و صنعتی استفاده می‌کند. مخاطرات شامل خطرات عمدی "ناشی از خود مدرنیزاسیون و معرفی آنها" است (کابل^۲، ۲۰۰۸: ۳۸۰). بک استدلال می‌کند که، بحران‌هایی مثل محیط زیست همراه با دیگر تحولات اجتماعی، ظهور شکل جدیدی از آرایش اجتماعی را نشان می‌دهد که وی آن را "جامعه مخاطره‌آمیز" توصیف می‌کند. جامعه مخاطره نشان دهنده مرحله جدیدی از فرآیند نوسازی است که در آن "تولید ثروت به صورت سیستماتیک با تولید اجتماعی مخاطرات همراه است" (بک^۳، ۱۹۹۲: ۱۹). در این شکل از خطرات جدید (هسته‌ای، شیمیایی) دیگر امکان تصمیم‌گیری معتبر و مقتدر توسط گروه‌هایی از متخصصان گرفته نمی‌شود بلکه در میان گستره‌ی عظیمی از گروه‌های اجتماعی پراکنده است، که ارتباط متقابل پیوسته‌ی آنها می‌تواند جامعه را به سطح جدیدی از خود انتقادی برساند. اما نکته قابل توجه این است که جامعه‌ی مخاطره‌آمیز صرفاً به معنای خطرناک‌تر شدن زندگی روزانه نیست. بلکه مسئله بیشتر بدون مرز شدن مخاطرات غیرقابل کنترل است. این بدون مرز شدن مخاطرات را می‌توان ۳ بعد فاصله‌ای، زمانی و اجتماعی دسته‌بندی نمود (همان). به نظر بک، اگر قوه‌ی محرکه‌ی جامعه‌ی طبقاتی و صنعتی در شعار، «گرسنهام» خلاصه شود، شعار جامعه‌ی جدید «می‌ترسم یا نگرانم» خواهد بود. بک معتقد است در جوامع ماقبل مدرن انسجام بر پایه‌ی نیاز است، در حالی که انسجام دنیای معاصر بر پایه‌ی نگرانی است. در حالی که مسئله اساسی جامعه طبقاتی و غیر مدرن داشتن سهمی از مزایا است اما ایده مرکزی جامعه جدید ایمنی است. لذا افراد می‌کوشند در برابر مخاطرات ایمن بمانند (احمدی و دهقانی، ۱۳۹۴: ۱۱۰-۱۰۸). تئوری جامعه ریسک پیامدهای قابل توجهی در ارتباطات استراتژیک دارد. این تصور وجود دارد که خطرات مدرنیته ناخواسته است، اما ریشه در تصمیم‌گیری‌های انسان دارد که می‌توان بر نقش ارتباطات اجتماعی در برخورد با آنها تأکید کرد. این مخاطرات ناگزیر موضوع بحث عمومی جامعه قرار می‌گیرند و فرصت‌های مختلفی برای گفت و گو و تهدیدهای مختلف برای کنشگران آنها ارائه می‌کنند. نظریه جامعه ریسک به ایده یک عرصه اجتماعی اشاره دارد که در آن رقابت بر سر تعاریف و پیامدهای مخاطرات انجام می‌شود. که در این زمینه رسانه‌های جمعی نقش مهمی را در این عرصه ایفا می‌کنند، زیرا ریسک را ایجاد و تعریف می‌کنند (راپ، ۲۰۱۸: ۲). رسانه‌های جمعی پیام‌های متفاوتی را که منعکس کننده مبارزات مربوط به ماهیت و تعریف ریسک در جامعه است تولید می‌کنند. رقابت در زمینه ارتباطات مخاطره بر چهار فرایند متمرکز است که عبارتند از کنترل بر زمان

¹ Turner

² Cable

³ Beck

و قابل مشاهده بودن پیام ریسک؛ مشروعیت داشتن داستان مخاطره‌آمیز معتبر؛ اعتماد باهدف حفظ و تقویت اعتماد عمومی به پیام و در نهایت اولویت به معنای ایجاد تعریف غالب از وضعیت و ساختار بخشیدن به دستور کار برای بحث.

اگرچه محتوای رسانه تحت تأثیر مخاطرات است، اما به نظر می‌رسد که رسانه‌ها به شدت در تعریف مخاطرات ایجاد شده به متخصصان متکی هستند و توسط آنان محاسبه و تعریف می‌شوند (دنی^۱، ۲۰۰۵: ۸۴-۸۳). از سوی دیگر اختلافات در مورد رابطه بین بیماری‌ها و قرار گرفتن در معرض وضعیت مخاطره‌آمیز، یک زمینه حیاتی برای تحقیقات جامعه‌شناختی است. در حقیقت، تجزیه و تحلیل بیماری‌های محیطی قابل اعتنا، می‌تواند ساختارهای اقتصادی، پویایی نهادی و سازمانی، اختلافات قدرت، مشارکت دموکراتیک و همه کانون‌های اساسی و جامعه‌شناختی را آشکار سازد (کابل و همکاران، ۲۰۰۸: ۳۸۰).

پیشینه پژوهش

جهت هم راستایی بهتر با موضوع پژوهش در بیان پژوهش‌های مختلف، سعی شده است سه مولفه برساخت اجتماعی، جامعه مخاطره‌آمیز و مسائل اجتماعی مرتبط با کرونا منفک یا توامان با هم مورد توجه قرار بگیرد.

عبدالهی و رحیمی (۱۳۹۹) پژوهشی را تحت عنوان «برساخت اجتماعی کرونا و سیاست‌های مقابله با آن مطالعه موردی: کاربران فضای مجازی» صورت بندی نموده‌اند. هدف این مطالعه، برساخت اجتماعی اپیدمی کرونا در کشور و سیاست‌های مقابله با آن در بین کاربران اینترنتی (از ابتدای اسفند ۱۳۹۸ تا ۲۰ فروردین ۱۳۹۹) است. روش تحقیق این مطالعه کیفی با رویکرد تحلیل تماتیک بوده است. نمونه پژوهش از نرم‌افزار «آخرین خبر» از ۵ خبر پربازدید با ۳۳۷۴ بازخورد در دوره زمانی ۵۰ روزه گرفته شده است. یافته‌های این پژوهش در قالب سه مقوله اصلی شامل «زمینه‌های تشدید همه‌گیری»، «تعامل دولت و مردم در مواجهه با همه‌گیری» و «راهکارهای مقابله با بیماری» به دست آمده است. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که کاربران نگرش انتقادی نسبت به عملکرد دولت و مردم در مقابله با همه‌گیری کرونا دارند. در میان راه کارهای ارائه شده، رعایت نکات بهداشتی و محدودیت در تردهای شهری و بین شهری، بیشترین توجه کاربران را به خود داشته است.

بشیر (۱۳۹۹) در مقاله‌ای تحت عنوان «تحلیل خبری-ارتباطی بحران کرونا و جامعه مخاطره‌آمیز» به تحلیل خبری بحران کرونا در ایران می‌پردازد. هدف این پژوهش تحلیل نگرش‌های استادان و صاحب نظران ارتباطات، در رابطه با این بحران و مخاطره‌های آن از جنبه خبری-ارتباطی است. روش پژوهش کیفی با رویکرد تحلیل مضمون از یک نمونه سی نفری از استادان و صاحب نظران ارتباطات (مستقیم و غیر مستقیم) انجام شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که تنوع و تعدد دیدگاه‌های ارتباطی در زمینه بحران کرونا در فضای ارتباطی وجود دارد که در این میان شیوه اطلاع‌رسانی، مدیریت اخبار، اعتمادسازی، سلامت اجتماعی و روانی، شایعه‌ها و اخبار جعلی، کرونا هراسی و اهمیت سواد رسانه‌ای از مهم‌ترین مضامین فراگیر از نظر رسانه‌ای-ارتباطی است که مورد توجه قرار گرفته‌اند.

افراسیابی و بهارلویی (۱۳۹۹) در مقاله‌ای تحت عنوان «تعلیق، هراس و بازاندیشی: برداشت جوانان از زندگی اجتماعی در شرایط کرونایی» به بررسی تجربه جوانان در شرایط پاندمی کرونا پرداخته‌اند. هدف پژوهش کشف تجربه کنشگران اجتماعی در زندگی در شرایط بحران کرونا و قرنطینه است. روش پژوهش کیفی با رویکرد نظریه زمینه‌ای با نمونه‌ای از ۴۳ نفر از جوانان حاضر در شبکه‌های اجتماعی انجام گرفته است. یافته‌های پژوهش هفت مقوله اصلی که عبارت‌اند از: آشفتگی روانی / رفتاری، افزایش خود مراقبتی، تنگنای تعاملات، تنگنای معیشت، بازاندیشی معنوی، تلخی رسانه و مرور و بازایابی خویش‌کشف و شناسایی شده است. در نهایت بر اساس جمع‌بندی مفاهیم و مقوله‌ها، تعلیق در هراس و بازاندیشی به عنوان مقوله نهایی تعیین شده است. نتایج پژوهش

¹ Denney

نشان داد که در فضای غیرقابل کنترل بیرونی، ارتقا خود مراقبتی، تقویت سازوکارهای ذهنی و هم‌افزایی اجتماعی می‌تواند زمینه تسهیل و غلبه بر ابعاد منفی این شرایط بحرانی را فراهم کند.

فیض الهی و بخارایی (۱۳۹۷) در پژوهش تحت‌عنوان «برساخت و اولویت بندی مسائل اجتماعی در وبلاگ‌های تحصیل کرده‌های ایلام» به تحلیل مسائل اجتماعی مطرح شده در وبلاگ‌های افراد تحصیل کرده ایلامی می‌پردازند. هدف تحقیق نخست، شناسایی و مطالعه مهم‌ترین مسائل اجتماعی استان در وبلاگ‌های تحصیل کردگان استان ایلام و نحوه بازنمایی و برساخت این مسائل است. این پژوهش با رویکردی کیفی با روش تحلیل محتوا صورت بندی شده است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که، مسائل اجتماعی ۳۷ درصد، مسائل اقتصادی ۲۵٫۵ درصد، مسائل فرهنگی ۲۲ درصد و مسائل سیاسی ۱۵٫۵ درصد از محتوای مطالب وبلاگ‌های تحصیل کردگان ایلام را شکل می‌دهد. هم‌چنین نتایج این پژوهش نشان داد که اکثر وبلاگ نویسان به‌درستی بر چند نکته جامعه‌شناختی تأکید کرده‌اند؛ اول اینکه مسائل اجتماعی موصوف محصول ساختار معیوب جامعه‌اند؛ دوم اینکه مسائل اجتماعی گوناگون با هم مرتبط هستند و بسیاری از مسائل اجتماعی قابل رفع می‌باشند.

یوسفی و اکبری (۱۳۹۰) در مقاله‌ای تحت‌عنوان «تأملی جامعه‌شناختی در تشخیص و تعیین اولویت مسائل اجتماعی ایران» به ارائه تحلیلی جامعه‌شناختی از ماهیت و اولویت مسائل اجتماعی در ایران است. روش این پژوهش تحلیل ثانویه چهار پیمایش ملی طی یک بازه زمانی ده ساله با نمونه‌ای به تعداد ۳۶۴۲۹ مورد بررسی قرار گرفته است. برای تحقق این منظور، با اتکا بر رویکرد برساخت‌گرایی به بررسی اولویت مسائل اجتماعی از دیدگاه عامه مردم و نخبگان حاکم بر کشور پرداخته شده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که در میان جامعه ایرانی، مسائل اقتصادی دارای بالاترین اهمیت و اولویت است و پس از آن مسائل حوزه اجتماعی در مرتبه بعدی قرار دارند. بررسی ادراک مردم ایران از اهمیت و اولویت مسائل اجتماعی نشان می‌دهد که میان گروه‌های اجتماعی مختلف، به‌ویژه عامه مردم و نخبگان حاکم کشور، تفاوت چندانی وجود ندارد.

پلتیر^۱ و همکاران (۲۰۲۱) در مقاله تحت‌عنوان «کووید ۱۹: از واقعیت بیولوژیکی تا برساخت اجتماعی و ویروس» به بررسی ویروس کرونا در دو سطح بیولوژیکی و اجتماعی می‌پردازد. هدف پژوهش بررسی تصویر ساخته‌شده اجتماعی از ویروس SARS-CoV-2 در جمعیت فرانسه با رویکرد بازنمایی اجتماعی است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که شناخت، عواطف و رفتارهای انسان‌ها اساساً تحت‌تأثیر درک ذهنی واقعیت است. بنابراین، مدیریت چند سطحی بیماری همه‌گیر کووید ۱۹ مستلزم درک نقش مردم و زیرساخت‌های فرایندهای برساخت اجتماعی است که به‌شکل‌گیری یک تصویر ذهنی از ویروس کمک می‌کند. بر اساس نتایج این پژوهش، درک تفاوت بین تصویر بیولوژیکی و تصویر اجتماعی ساخته‌شده از ویروس SARS-CoV-2 ممکن است امکان افزایش اثربخشی مدیریت بحران را فراهم کند.

داس^۲ (۲۰۲۰) مقاله‌ای تحت‌عنوان «برساخت اجتماعی داغ‌ننگ و پیامدهای آن - مشاهدات از کووید ۱۹» به بررسی برساخت داغ‌ننگ از ویروس کرونا در جامعه هند می‌پردازد. هدف این مقاله بررسی فرایندهای رفتاری و سیاسی-اجتماعی بر ایجاد انگ‌داز کووید ۱۹ و پیامدهای احتمالی آن بر مداخلات بهداشت عمومی و کل جامعه است. روش تحقیق کیفی اکتشافی با تحلیل داده‌های ثانویه (روزنامه‌ها، مجلات، نظرات و گزارش‌های مؤسسات بشردوستانه) از تاریخ اول دسامبر ۲۰۱۹ تا ۲۰ آوریل ۲۰۲۰ است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که داغ‌ننگ نه تنها با ویژگی‌های بیماری، بلکه با فرایندهای اجتماعی و نهادی شکل می‌گیرد که شرایطی را برای تبعیض، خصومت و ناهماهنگی اجتماعی ایجاد می‌کند. از سوی دیگر برساخت داغ‌ننگ در هند در سه موضوع اصلی، داغ‌ننگ به‌عنوان یک مانع فعال در پاسخ همه‌گیر، انگ‌داز و طردشدگی و انگ‌داز به‌عنوان یک ابزار سیاسی می‌توان مشاهده کرد.

¹ Pelletier

² Das

ویداتی^۱ و همکاران (۲۰۲۰) در مقاله‌ای تحت عنوان «برساخت اجتماعی از بدنام سازی کووید ۱۹ از طریق رسانه‌های جمعی آنلاین اندونزی» به بررسی انگ زنی کووید ۱۹ در اندونزی می‌پردازند. هدف از این مطالعه، تجزیه و تحلیل محتوای اخبار رسانه‌های جمعی برای کاهش داغ ننگ کووید ۱۹ است. روش این مطالعه تحلیل محتوای از داده‌های رسانه‌های جمعی آنلاین از ۷ مارس تا ۲۰ ژوئیه سال ۲۰۲۰ در اندونزی است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که ۱۴۰ خبر منفی در مورد کووید ۱۹ در ۱۰۶ رسانه منتشر شده که این تعداد ۱۰۵ خبر انگ انگاری (کاهش داغ ننگ) بوده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که اگر می‌توان از طریق رسانه‌های جمعی داغ ننگ کووید ۱۹ ایجاد کرد، انگ زدایی نیز باید از طریق رسانه‌های جمعی آنلاین انجام شود. نکته قابل توجه در این پژوهش‌ها این است که به کیفیت همراهی مردم در مقابله با شرایط مخاطره‌آمیز کرونایی پرداخته‌اند اما مطالعه مشخصی با تمرکز بر تعامل و مواجهه‌ی جامعه با نهاد حکمرانی پیرامون برساخت مسائل اجتماعی مرتبط با کرونا در جامعه‌ای مخاطره‌آمیز انجام نشده است.

روش پژوهش

این پژوهش متکی بر منطق روش‌شناسی کیفی بوده و با روش تحلیل محتوای کیفی با رویکرد عرفی برای تحلیل داده‌های حاصله به کارگیری شده است. تحلیل محتوای کیفی را می‌توان روش پژوهشی برای تفسیر ذهنی محتوایی اطلاعات متنی از طریق مراحل دسته‌بندی نظام‌مند، کدبندی و تم ساز یا طراحی الگوهای شناخته‌شده دانست. این تعریف به پژوهشگران اجازه می‌دهد صحت و حقیقت داده‌ها به گونه‌ای ذهنی، ولی با روش علمی تفسیر کنند. عینیت نتایج به وسیله وجود یک‌روند کدبندی نظام‌مند ضمانت می‌شود. تحلیل محتوای کیفی به فراسوی از کلمات یا محتوای عینی متون می‌رود و تم‌ها یا الگوهای را که آشکار یا پنهان هستند به صورت محتوای آشکار می‌آزماید که بر اساس نظریه شیء یه و شانون می‌توان رهیافت‌های موجود در زمینه تحلیل محتوا را به سه دسته تقسیم کرد. ۱- تحلیل محتوای عرفی و قراردادی ۲- تحلیل محتوای جهت‌دار و ۳- تحلیل محتوای تلخیصی یا تجمعی (ایمان و نوشادی، ۱۳۹۰). در این پژوهش رویکرد عرفی یا استقرایی مبنای قرار گرفته است. تحلیل محتوای عرفی معمولاً مناسب پژوهش‌هایی است که هدف آن توضیح یک پدیده است و نظریه‌های موجود یا ادبیات تحقیق درباره پدیده مورد مطالعه محدود باشد. در این رویکرد پژوهشگران از به کار گرفتن مقوله‌های از پیش تعیین شده اجتناب می‌کنند و در عوض فرایندی را طی می‌کنند که مقوله‌ها از داده‌ها استخراج و کشف شوند. در این حالت، پژوهشگران خودشان را بر امواج داده‌ها شناور می‌کنند تا درکی نو برایشان حاصل گردد. در این رویکرد نظریه‌های از پیش موجود تأثیری ندارند. بلکه محقق براساس ادراک و فهم خود از محتوای مورد مطالعه، نوشتن تحلیل اولیه را آغاز می‌کند و این کار استمرار می‌یابد تا زمینه نمایش رمزها آغاز شود. این عمل باعث شکل‌گیری رمزها از متن داده‌ها می‌شود و سپس محقق بر اساس شباهت‌ها و تفاوت‌های رمزها آنها را مقوله‌بندی می‌کند. سپس مفهوم کلی که حاصل جمع‌بندی این مقوله‌هاست (تم) حاصل می‌آید (ایمان و نوشادی، ۱۳۹۰: ۲۴-۲۲). نمونه هدفمند این پژوهش کامنت‌ها و نظرات ذیل پست‌های مرتبط با کرونای هشت حکمران ایران در شبکه اجتماعی اینستاگرام است که عبارت‌اند از صفحات اجتماعی رهبر انقلاب اسلامی، حسن روحانی، محمد باقر قالیباف و ابراهیم رئیسی به‌عنوان سران سه قوه جمهوری اسلامی و اسحاق جهانگیری، عبدالرضا رحمانی‌فضلی، سعید نمکی و محمد جواد آذری جهرمی به‌ترتیب به‌عنوان رئیس کارگروه‌های کرونا، فرمانده ستاد بیماری کرونا، وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و وزیر ارتباطات و فناوری. انتخاب این افراد بر مبنای محوریت ایشان در عرصه حکمرانی مرتبط با بحران کرونا چه در مسائل سیاستگذاری و چه اجرا است. بازه زمانی مورد بررسی، مدت یک سال ابتدایی شیوع همه‌گیری کرونا در ایران (۵ اسفند ۱۳۹۸ تا پایان اسفند ۱۳۹۹) است. علت این انتخاب، وضعیت مخاطره‌آمیز جامعه به دلیل مواجهه با بیماری غیرمترقبه و اهمیت ویژه برساخت مسائل اجتماعی در چنین شرایط آشفته‌ای

¹ Widati

است. فرایند بررسی کامنت‌ها تا دست یابی و تحقق اصل اشباع نظری ادامه یافت. فرایندهای کدگذاری، دسته‌بندی و تعیین تم با استفاده از نرم افزار MAXQDA 2020 انجام شد. واحد تحلیل در این پژوهش، جمله کاربران اینترنتی و واحد ثبت مضمونی است که از محتوای هر واحد تحلیل برداشت می‌شود. قابلیت اعتبار پژوهش از طریق اصل باور پذیر به‌عنوان یکی از سنج‌های تأمین اعتبار در پژوهش‌های کیفی در پژوهش حاضر به‌صورت گفت و گو با هم‌الان و پژوهشگران دیگر و نشست‌ها و بحث‌های منظم با سایر افرادی که درگیر تحقیق مذکور نیستند صورت گرفت، تا بدین طریق شباهت‌ها و تفاوت‌های مقوله‌بندی پژوهش مشخص شود و بحث و تبادل اطلاعات در رابطه با نتایج به‌بهبود تحلیل محقق بیفزاید. قابلیت اعتماد این پژوهش با ثبت و مستندسازی داده‌ها برای تحلیل بدون کم و کاست انجام شده که خود بر دقت کار افزوده که از آن به‌عنوان یک روش پایایی در تحقیق کیفی از آن یاد می‌شود.

یافته‌های پژوهش

با توجه به هدف پژوهش و الگوی نمونه‌گیری، تحلیل متون استخراج‌شده از نظرات کاربران در صفحات منتخب اینستاگرام صورت پذیرفت. نکته مهم در رابطه با نمونه‌ها، داشتن سویه‌ای انتقادی نسبت به این شرایط بود. در واقع شرایط نابسامان متأثر از همه‌گیری کرونا، سبب می‌شد تا بیان مسائل اجتماعی بیش از هر چیز متکی بر نگاهی انتقادی به وضعیت کنونی و طرح خالها و یا ظرفیت‌های کمتر دیده شده باشد. در ادامه ضمن بیان مضامین محوری، مقولات و زیر مقولات استخراج‌شده، ذیل هر یک از این موارد برخی از کامنت‌ها یا نظرات استخراج‌شده که در قالب جدول شماره ۲ که به دلیل حجم زیاد در پیوست‌ها ارائه شده است نیز بیان می‌گردد. پس از استخراج کدها، زیر مقولات و مقولات، نهایتاً مضامین و تم‌هایی اصلی شناسایی گردید که شامل بیکرانگی مخاطره و آشفتنگی ناشی از آن و تردید در اقتدار و مشروعیت نهادی است. در واقع این مضامین بن‌مایه‌ی اصلی در ساماندهی و برساخت مسائل اجتماعی گوناگون در رابطه با همه‌گیری کرونا هستند.

جدول ۱- مضامین، مقولات و زیر مقولات استخراج‌شده

تم‌ها و مضامین	مقولات	زیر مقولات
بیکرانگی مخاطره و آشفتنگی ناشی از آن	سرگشتگی در علت یابی	علت یابی در سطح جهانی (حمله بیولوژیک نامعلوم-حمله بیولوژیک توسط چین و آمریکا- ساخت آمریکا و روسیه) علت یابی در سطح ملی (عدم قرنطینه‌قم- اجازه ورود مسافران چینی) سایر علل (ساختگی بودن- علل فرامادی)
	بی‌سرانجامی مخاطره	بی‌پولی و استیصال مالی احساس ناخوشایند حضور بی‌سرانجام در منزل و ضرورت سرگرمی
	گسترش بی‌کرانگی مخاطره از بیماری به زندگی	کمبود اقلام و خدمات مربوط به شرایط کرونا (مانند اقلام ضدعفونی‌کننده و بهداشت) آشفتنگی بازار در سایر عرصه‌های اقتصادی زندگی
تردید در اقتدار و مشروعیت نهادی	تردید در اقتدار نهاد قدرت و حکمرانی	عدم قرنطینه‌به‌واسطه هزینه‌بر بودن، ناکارآمدی و بی‌تدبیری دولت در مدیریت شرایط قرنطینه و همه‌گیری، استاندارد دوگانه در قبال مردم (مشاغل دولتی و غیردولتی)، تعارض در تصمیم‌گیری، وجود انگیزه‌های سیاسی کلان در عدم کنترل همه‌گیری در ایران، منفعت طلبی دولت و عدم دلسوزی برای مردم
	تردید در اقتدار نهاد دین	ناتوانی دین در نابودی کرونا، لزوم مقابله با افراطی‌گری دینی و تمکین به قانون،
	تردید در اقتدار نهاد سلامت و درمان	ناتوانی در تشخیص و درمان بیماری، چالش اعتماد / عدم اعتماد به واکسن کرونا داخلی / خارجی، ظن نگاه منفعت طلبانه سیاست‌گذاران سلامت، چند صدایی در حکمرانی سلامت

«بیکرانگی مخاطره و آشفتگی ناشی از آن» به‌عنوان یکی از مضامین محوری در یافته‌ها شناسایی شد. این مضمون اشاره به وضعیتی دارد که طی آن هیچ‌گونه درکی از بیماری کرونا به مثابه یک مخاطره قابل پیش‌بینی وجود نداشت. در این شرایط اگر چه مخاطره‌آمیز بودن کرونا مورد تأکید قرار می‌گرفت اما علاوه بر آن، تصور از آینده و تبعات این بیماری بشدت همراه با ابهام بود.

۱-۱. «سرگشتگی در علت‌یابی» یکی از مقولات ذیل این مضمون است که زیر مقولات «علت‌یابی در سطح جهانی»، «علت‌یابی در سطح ملی» و «سایر علل نظیر ساختگی بودن و علل فرامادی» را در برمی‌گیرد. علت شکل‌گیری کرونا یکی از مسائلی بود که از بدو انتشار اولین خبرهای پیرامون شیوع این بیماری در ووهان چین، به‌سرعت به یکی از سؤالات اصلی تبدیل شد. اما طی زمان، نه‌تنها این سؤال پاسخ دقیق‌ترین پیدا نکرد بلکه به‌مرور بر میزان ابهام آن افزوده شد. در بررسی کامنت‌ها و نظرات کاربران، همچنان شناسایی علت ایجاد و شیوع کرونا در سطح جامعه جهانی و ایران، یکی از مسائل مورد توجه است. برخی از کاربران عمدتاً از منظری بین‌المللی به این مسئله پاسخ می‌دهند و عمدتاً به عوامل شکل‌گیری و اهداف احتمالی آن توجه دارند. به‌عنوان نمونه می‌توان به حمله‌ی بیولوژیک از سوی چین و آمریکا و یا تولید آزمایشگاهی این ویروس توسط آمریکا و روسیه اشاره کرد (جدول ۲، کامنت شماره ۱). نکته قابل تأمل در این زمینه آن است که اغلب این کاربران، ویروس کرونا را عمدتاً تولید انسان و در شرایط آزمایشگاهی می‌دانند. این موضوع تاییدی بر مفاهیم مطرح شده در جامعه مخاطره‌آمیز است که طی آن طبیعت به‌عنوان عنصر اصلی مخاطره شناخته نمی‌شود بلکه انسان به‌صورت مستقیم و یا غیرمستقیم در شکل‌گیری این مخاطره مؤثر است. البته علاوه بر توجه به تعارضات در سطح بین‌المللی به‌عنوان یکی از دلایل اصلی شکل‌گیری این بیماری (به‌عنوان مثال میان آمریکا و چین)، می‌توان کامنت‌هایی را شناسایی کرد که ایران را نه در جایگاه یک بازیگر حاشیه‌ای بلکه به مثابه هدف اصلی این نبرد بیولوژیک قلمداد می‌کنند و پرداختن به کرونا در قالب مسئله مقابله با دشمن بر ساخت می‌شود (جدول ۲، کامنت شماره ۲).

بخش دیگر نظرات بیش از آنکه بر علل شکل‌گیری ویروس کرونا تأکید داشته‌باشند، به چرایی شیوع این بیماری در سطح ایران تمرکز دارند. یکی از اولین کدهای در این رابطه که خصوصاً در ماه‌های ابتدایی شیوع کرونا به‌شدت مورد توجه بود، عدم قرنطینه‌ی اولین شهرها و استان‌های درگیر با این بیماری نظیر قم و گیلان است (جدول ۲، کامنت شماره ۳). البته در نظرات دیگر، بر بی‌توجهی در ورود مسافران احتمالاً آلوده به این ویروس از چین خصوصاً توسط شرکت‌های هواپیمایی و بی‌مبالاتی در این رابطه تأکید شد (جدول ۲، کامنت شماره ۴).

پس از موج اول این اظهار نظرها، نمکی، وزیر بهداشت، در پستی از درخواست خود از دولت برای ممنوعیت پرواز مستقیم از چین به مقصد ایران خبر داد. این موضع اگرچه نشان دهنده‌ی توفیق مطرح کنندگان این موضوع در اعمال نظر خود بود اما در نظرات دیگر ابعاد عمیق‌تری از این موضوع مورد توجه قرار گرفت. در واقع ایشان با توجه به ویژگی‌های تازه کشف شده‌ی ویروس کرونا، این اقدام را در مسیر پوشش تمامی مطالبه خویشتن ناکافی دانستند (جدول ۲، کامنت شماره ۵).

در رابطه با زیر مقوله علت‌یابی در سطح ملی، می‌توان متون دیگری را شناسایی کرد که دلایلی متفاوت و عمدتاً با فاصله از الگوهای علی-معلولی منطقی و عینی مورد توجه قرار داده‌اند. به‌عنوان مثال کاربری در رابطه با علت اصلی کرونا چنین بیان می‌کند: «اصلاً این موضوع را خودشون درست کردند. کی گفته‌همچنین بیماری هست. اینو درست کردن که ملت را دوباره بذار سرکار!». اما برخی دیگر از کاربران با تأکید بر ابعاد غیرمادی و عمدتاً رویکردی دین‌مدارانه، از تعلیل ماجرا در قالب‌هایی مبتنی بر عذاب الهی بهره گرفته‌اند. البته میزان نزدیکی به اعتقادات مذهبی و دینی خاص (جدول ۲، کامنت شماره ۶) و یا استفاده از اندیشه‌های متافیزیکی عام در این نظرات متفاوت است. مثلاً کاربری در نظر خود بر پیوند میان طبیعت و متافیزیک تأکید دارد و این ویروس را حاصل خشم طبیعت بیان می‌کند (جدول ۲، کامنت شماره ۷). در واقع همان‌گونه در تئوری‌های مربوط به جامعه

مخاطره‌آمیز بیان شده‌است، عدم توانایی در کنترل و مواجهه با طبیعت، به‌عنوان یکی از عناصر ایجاد‌کننده‌ی مخاطره و ریسک معرفی شده‌است.

۲-۱. مقوله‌ی دیگر «بی‌سرانجامی مخاطره» نامیده شد و اشاره به موقعیتی دارد که اساساً عنصر زمان به ابهامی بنیادین در رابطه با ویروس کرونا تبدیل شده‌است. این بیکرانگی زمان و ابهام ناشی از آن سبب گردیده‌است تا افراد مختلف به گفتگو در رابطه با لزوم تداوم و یا پایان اقداماتی مقابله‌ای با کرونا پردازند. در واقع بی‌پایانی کرونا یکی از دلایل مهم در احساس مخاطره و ترس در قبال موقعیت زیست جدیدشان است. این درماندگی در ابتدایی‌ترین شکل خود، به بی‌حوصلگی افراد به‌واسطه قرنطینه خودخواسته در منزل و عدم حضور در مراکز تجمع عمومی منجر شده‌است. حتی کاربرانی که دغدغه‌هایی مشابه چالش اقتصادی را در نظرات خویش ابراز نمی‌کنند، بر سایه افکندن ابهام در کمیت و کیفیت پایان این بیماری و تأثیر آن در روابط و تعاملات شخصی خویش تأکید دارند. یکی از مهم‌ترین گریزگاه‌های افراد در شرایط خاص کرونایی، استفاده از ظرفیت اینترنت برای پر کردن زمان است. در این میان ضعف در پوشش شبکه اینترنت موجب واکنش این گروه که عمدتاً متعلق به طبقه متوسط شهری هستند، شده‌است. نمونه آن را می‌توان در کامنت شماره ۸ مشاهده نمود. یکی دیگر از پرتکرارترین کامنت‌ها ذیل مقوله بی‌سرانجامی مخاطره، اشاره به چالش‌های مالی بواسطه تعطیلی کرونایی کسب و کارها بود. اگرچه برخی از افراد در نظرات خود بر درخواست کمک مالی برای خویش و یا افراد بسیار تنگدست مانند زنان سرپرست خانوار تأکید دارند (جدول ۲، کامنت شماره ۹)، اما عمدتاً خواسته‌ها فراتر است. این نظرات بر طولانی شدن و نامشخص بودن زمان محدودیت‌های کرونا تأکید دارند که موجب شده‌است فرصت شغلی ایشان تهدید و درآمد خانوارشان به شدت کاهش یابد. این بی‌سرانجامی سبب می‌شود تا ایشان نتوانند دورنمایی مشخصی برای زیست در شرایط نامناسب مالی خویش تصور کنند و به استیصال کشیده شوند.

توجه به این نکته اهمیت دارد که در برخی از نظرات راهکارهایی برای برون رفت از این وضعیت نیز مطرح می‌شود. گروهی از کاربران، ارائه کمک‌های نقدی ویژه برای امکان تداوم این وضعیت را ضروری می‌دانند (جدول ۲، کامنت شماره ۱۰ و ۱۱) و برخی دیگر کلیت موضوع را اساساً مورد نقد قرار می‌دهند و قرار گرفتن در چنین وضعیت بی‌سرانجامی را امری غیرقابل درک و غیرقابل قبول معرفی می‌کنند (جدول ۲، کامنت شماره ۱۲ و ۱۳).

۳-۱. مقوله دیگری که از ماه‌های ابتدایی شیوع ویروس کرونا به سرعت مورد توجه قرار گرفت، «گسترش بی‌کورانگی مخاطره از بیماری به زندگی» است. این مقوله اشاره به وضعیت آشوبناکی دارد که طی آن اختلال گسترده‌ای در تمامی عناصر زندگی خصوصاً عرصه اقتصادی ایجاد شده‌است. البته واضح است که به دلیل شرایط خاص اقتصاد ایران خصوصاً در دوره تحریم، وضعیت پیش از کرونا نیز چندان دارای ثبات نبوده است اما از نظرات چنین برمی‌آید که شیوع کرونا خصوصاً در ماه‌های ابتدایی به دو چالش مهم کاهش ارقام ضروری در بازار و جهش مجدد قیمت‌ها منجر شد. به‌علاوه آن که به‌واسطه سبک‌زندگی و الگوی مصرف متفاوت در دوران همه‌گیری از جمله لزوم استفاده گسترده‌تر از محصولات بهداشتی و ضدعفونی و نیز مصرف اینترنت، هزینه‌هایی جدید خانواده‌ها تحمیل گردید (جدول ۲، کامنت شماره ۱۴ و ۱۵). علاوه بر این عرصه‌ها، حوزه‌های دیگری نظیر بازار مسکن و خودرو و بازار بورس مورد توجه کاربران بوده است (جدول ۲، کامنت شماره ۱۶ و ۱۷).

آنچه از کامنت‌ها خصوصاً در رابطه با آشفتگی در بازارهایی نظیر خودرو، مسکن، بورس و... برداشت می‌شود برمی‌آید آن است که کاربران علت این نابسامانی را معطوف شدن تمامی توجه مدیران و تصمیم‌گیران به شرایط ویژه همه‌گیری کرونا می‌دانند. از سوی دیگر برخی از کاربران بر این موضوع تأکید دارند که توجه جامعه به کرونا سبب شده‌است تا برخی اعم از نهادهای حاکمیتی و یا دلالان، از این فرصت سوء استفاده نمایند.

در مجموع در رابطه با مضمون «بیکرانگی مخاطره و آشفتگی ناشی از آن» چنین به نظر می‌رسد که عدم وجود تصویری مشخص در رابطه علل، عوامل گسترش و زمان تداوم همه‌گیری، منجر به ابهامات گسترده‌ای گردید. این ابهامات از یک سوی

جامعه را با ناتوانی در تشخیص دقیق جوانب موضوع روبه‌رو ساخت و از سوی دیگر موجب شد تا احساس آشفتگی و نابسامانی در سایر عرصه‌های زندگی را نیز ادراک نمایند.

۲- یکی دیگر از مضامین اصلی استخراج شده از تحلیل محتوای کامنت‌ها کاربران، «**تردید در اقتدار و مشروعیت نهادی**» است. این مضمون اشاره به موقعیتی دارد که طی آن جایگاه‌های نهادهای مشروعیت بخش به‌ویژه نهاد قدرت و حکمرانی، نهاد دین و نهاد علم (خصوصاً پزشکی و سلامت) دچار تزلزل شده‌است. البته نمی‌توان جایگاه پیشین این نهادها را یکسره قدرتمند و دارای بنیانی محکم دانست اما در شرایط مخاطره‌آمیز ناشی از همه‌گیری کرونا، سرعت افول اقتدار این نهادها خصوصاً در عرصه‌های شناختی دوچندان شد.

۱-۲ اولین مقوله ذیل این مضمون «**تردید در اقتدار شناختی نهاد قدرت و حکمرانی**» است. دولت به‌عنوان مهم‌ترین نهاد حاکمیتی در مدیریت همه‌گیری کرونا، به‌سرعت با چالش مبتنی بر زوال اقتدار روبه‌رو شد. البته این مشکل در کشورهای متعدد پدید آمد و حتی تبعات آن مانند اعتراضات خیابانی، آشوب‌ها و حتی شکست‌های انتخاباتی برخی از رؤسای جمهور مستقر، تا ماه‌ها پس از شروع همه‌گیری ادامه یافت. در ایران نیز از نخستین روزهای شیوع کرونا، نظراتی در رابطه با عملکرد دولت در پست‌های حکمرانان ثبت گردید. اولین محور این نظرات، مؤثر بودن دولت در ورود این ویروس به داخل کشور است که در زیر مقوله علت یابی در سطح ملی به بخشی از این متون پرداخته شد. در کنار این موضوع، ضعف دولت در قرنطینه شهرها و استان‌های درگیر نیز مورد توجه جدی قرار گرفت. برخی این موضوع را به بی‌تدبیری دولتمردان و برخی دیگر آن را به عدم تمایل حکمرانان برای هزینه در این زمینه مربوط دانسته‌اند (جدول ۲، کامنت شماره ۱۸ و ۱۹). این مسئله خصوصاً در روزهای ابتدایی رویارویی با ویروس کرونا و نیز در بازه‌های زمانی دیگر که موج دوم، سوم و چهارم کرونا در جامعه دیده شد، مورد توجه قرار گرفت و بر ساخت‌های متنوعی از آن در کامنت‌های کاربران مشاهده گردید. اما به‌مرور زمان کامنت‌ها ابعاد متفاوتی یافت. پس از برقراری قرنطینه و بروز مشکلات متعدد در شرایط مخاطره‌آمیز - که بخشی از آن‌ها در مضمون پیشین مورد توجه قرار گرفت - محتوا به‌سوی ناکارآمدی دولت و عدم مسئولیت‌پذیری حرکت کرد. در واقع اقتدار و مشروعیت دولت نه به‌واسطه عدم اقدام، بلکه به‌دلیل اقدامات نسنجیده و نامناسب، مورد انتقاد قرار گرفت (جدول ۲، کامنت شماره ۲۰). این نوع بر ساخت مسئله خصوصاً در مواجهه با درخواست دولت از مردم مبنی بر ماندن در منزل و عدم حضور در مراکز تجمع عمومی، نمود بیشتری یافت چراکه کاربران این اقدامات دولت را صرفاً خواسته‌ای بدون پشتوانه‌ی سیاستی و فاقد برنامه‌ریزی دقیق می‌دانستند (جدول ۲، کامنت شماره ۲۱).

زیر مقوله دیگری که در این رابطه مورد توجه قرار گرفته است، بر ساختی است که طبق آن دولت در رابطه با مردم استانداردی دوگانه دارد. در واقع در تعداد قابل ملاحظه‌ای از کامنت‌ها به عدم تدبیر و برنامه‌ریزی نهاد حکمرانی در قبال افراد دارای مشاغل غیردولتی تأکید شده‌است؛ به‌گونه‌ای که گویا تصمیم‌گیران دولتی صرفاً به سلامت و آسودگی خود، اطرافیانشان و کارمندان اهمیت می‌دهد و سایرین چندان در اولویت نیستند (جدول ۲، کامنت شماره ۲۲، ۲۳، ۲۴ و ۲۵). بر این اساس برخی از این گزاره‌ها متکی بر رخدادهای قابل مشاهده در محیط پیرامونی هستند اما برخی دیگر صرفاً بر اساس حدس و گمان و بر مبنای پیش فرضی متکی بر ویژه‌خواری و منفعت‌طلبی برخی از مدیران و مسئولان شکل گرفته است. علاوه بر این موارد، تضاد درونی یکی دیگر از زیر مقولاتی است که مرتبط ضعف در اقتدار دولت و نظام حکمرانی می‌باشد. در واقع این تعارض میان سخنان بخشی از دولت در مقابل گروه دیگر، سبب می‌شود تا اساساً جایگاه دولت و به تبع آن نهاد حکمرانی افت کند. تبعات اصلی چنین وضعیتی کاهش اقتدار این نهاد در زمینه شناخت و مقابله با بیماری کرونا است (جدول ۲، کامنت شماره ۲۸، ۲۷، ۲۶ و ۲۹). البته همان‌گونه که در کامنت‌های اخیر مشاهده می‌شود افول سرمایه اجتماعی حکمرانی در ایران طی سال‌های اخیر، بستری مناسب برای شکل‌گیری این نگرش در میان کاربران بوده است. حتی برخی از کامنت‌ها، عدم توفیق دولت در کنترل همه‌گیری و مقابله با این بیماری را ذیل

سیاست کلی حاکمیت علیه مردم تفسیر می‌کنند. موضوع دیگری که در بسیاری از زیر مقولات دیگر نیز مورد توجه قرار گرفته است، عدم دلسوزی دولت در رابطه با جان مردم است. در واقع در این فضای گفتمانی، بازنمایی دولت از نهادی همراه، دلسوز و مراقبت به نهادی منفعت طلب دگرگون شده‌است و دال‌هایی مبتنی بر این الگوی ارائه می‌شود (جدول ۲، کامنت شماره ۳۰ و ۳۱).

۲-۲ مقوله دیگر در رابطه مضمون تردید در اقتدار و مشروعیت نهادی، «**تردید در اقتدار نهاد دین**» است. یکی از زیر مقولات مطرح شده در رابطه موضوع اقتدار دین، بیان ناتوانی دین در رفع مشکل و از میان بردن کروناست. اگرچه این موضوع در سطوح مختلف مطرح شده اما نگاه تقابلی جویانه در برخی از کامنت‌ها به صورت واضحی قابل مشاهده‌است^۱ (جدول ۲، کامنت شماره ۳۲).

البته آمیخته شدن این نقد منفی در رابطه با دین با نوع نگرش کاربران به جمهوری اسلامی ایران به عنوان یک حکومت دینی، موجب شده‌است نتوان مرز میان برساخت این مسئله را به مثابه یک نظر دینی و یا سیاسی تفکیک نمود. در کنار این زیر مقوله، محتوای بسیار پرتکراری در رابطه با «لزوم مقابله با افراطی‌گری دینی و تمکین به قانون» منتشر شده است. این موضوع بیش از هر چیز متأثر حضور برخی از گروه‌های مذهبی در اماکن مقدس و تلاش ایشان برای ورود به آن‌ها بود که بعضاً با درگیری نیز همراه شد. در این راستا بسیاری از کاربران خواهان مقابله مسئولان با این گروه‌ها شدند. البته بسامد این پیام‌ها در صفحه‌ی مربوط به رهبر انقلاب اسلامی بیشتر بود که بیش از هر چیز متکی بر جایگاه دینی-سیاسی ایشان است (جدول ۲، کامنت شماره ۳۳، ۳۴). البته برخی از کامنت‌ها، این مسئله را یک اختلال تکرار شونده قلمداد می‌کنند که نظام حکمرانی در ایران را در مقاطع پیشین نیز دچار چالش نموده است (جدول ۲، کامنت شماره ۳۵، ۳۶).

۲-۳ آخرین مقوله ذیل مضمون اخیر، «**تردید در اقتدار نهاد سلامت و درمان**» است. قطعاً همه‌گیری کرونا بیش از هر حوزه‌ی دیگری، نهاد سلامت را درگیر خود ساخت و جامعه از این نهاد توقع مداخله، راهبری و مدیریت فضای مخاطره‌آمیز را داشت. اما ناشناخته بودن بیماری و ویژگی‌های منحصربه‌فرد آن نظیر مدت نهفتگی بالا، سرعت انتقال پذیری و سرعت پیش‌روی در بدن بیماران، نهاد سلامت را با چالشی متفاوت روبه‌رو ساخت. این چالش در سطح جهانی روی داد و صرفاً معطوف به ایران نبود، از این رو تا مدت‌ها پس از همه‌گیری کرونا حتی نهادهای بین‌المللی مانند سازمان بهداشت جهانی اظهاراتی ضد و نقیض درباره نحوه انتقال، درمان و اساساً کنترل این بیماری مطرح می‌کردند. در سطح کلان، عدم توانایی جهانی در مدیریت اولیه و کنترل یک بیماری و تبدیل آن به یک بحران جهانی، تصور توانمندی قاطع علم و خصوصاً پزشکی در کنترل طبیعت پیرامون انسان را خدشه دار کرد. طبق این رویکرد، نظراتی مبنی بر ناتوانی این نهاد در تشخیص و درمان بیماری کرونا نشر پیدا کرد که در آن به الگوهای جایگزین غیر طبی تأکید می‌شود (جدول ۲، کامنت شماره ۳۷ و ۳۸).

این چالش به مرور با پیچیده‌تر شدن مخاطرات ناشی از بیماری و بالا رفتن آمار مرگ بیماران، شکلی منفی‌تری پیدا کرد. در ادامه‌ی روند همه‌گیری و پس از گذر حدود شش ماه از گسترش آن در ایران، خبرهایی مبنی بر ساخت واکسن کرونا در کشورهای مختلف از جمله روسیه، آمریکا و چین منتشر شد. این در حالی بود که در ایران نیز فعالیت‌هایی برای ساخت واکسن در حال انجام بود. این موضوع سبب شد تا نظرات بسیاری از کاربران به سمت درخواست واردات واکسن و مقایسه انواع ایرانی و غیرایرانی معطوف شود (جدول ۲، کامنت شماره ۳۹، ۴۰ و ۴۱).

علاوه بر این نظرات گسترده، هشتگ‌های مرتبط نیز در کامنت‌های کاربران مورد توجه قرار گرفت که از این میان می‌توان به # واکسن_برای_همه_ایران، # واکسن_کرونا_مطالبه_ملی و # واکسن_خارجی_نمی‌زنیم اشاره نمود که عملاً تلاشی برای

^۱ به عنوان مثال در نمونه‌گیری انجام شده، کاربر خاصی به نام sahar.emi مشاهده شد که بصورت دوره‌ای در صفحات سیاستمداران مطالبی در نقد منفی از ناتوانی دین قرار می‌داد که البته عمدتاً مضمون و حتی متن یکسانی داشتند. نکته جالب توجه در رابطه با این کاربر آن بود که صفحه شخصی مربوط به وی، تشابهی با صفحات معمول کاربران نداشت و از این رو می‌توان این احتمال را داد که اساساً این صفحه فیک و صرفاً برای فعالیت‌های تبلیغی - سیاسی باشد.

برساخت مسئله مد نظر خویش و تبدیل آن به اولویت مورد توجه جامعه بود. در نهایت مشابه مقوله مربوط به نهاد حکمرانی کلان، در این بخش نیز می‌توان به زیر مقولاتی از جمله در نظر گرفتن نظام سلامت به مثابه نهادی در پی منافع خویش و نیز چند صدایی در بیان راهبردهای سلامت اشاره نمود. در واقع این دو زیر مقوله متأثر از الگوی حکمرانی و سیاستگذاری نهاد قدرت هستند (جدول ۲، کامنت شماره ۴۲).

بحث و نتیجه‌گیری

شیوع همه‌گیری کرونا یکی از مهم‌ترین وقایع دوران معاصر به‌شمار می‌رود که ابعاد گسترده‌ای از حیات انسانی را درگیر ساخته‌است. این بیماری، به‌واسطه سرعت شیوع، الگوی متفاوت و عواقب بسیار ناگوار، مخاطره‌ای جدی را شکل داده و به‌سرعت تمامی جهان را در بر گرفت. در واقع می‌توان کرونا و ویروس را عاملی دانست نه صرفاً همه‌گیری جهانی را پدید آورد بلکه تمامی ساحت‌های زیست اجتماعی بشر را دگرگون کرد و جامعه در شرایط مخاطره‌آمیزی قرار گرفت. در این روند، نظام حکمرانی در هر کشور تلاش نمود تا با بهره‌گیری از تمامی ظرفیت‌های اقناع ساز خویش به‌ویژه شبکه‌های اجتماعی به‌همراه نمودن مردم با خویش برای اجرای سیاست‌های اقدام نماید که مخاطرات ناشی از این همه‌گیری را به حداقل کاهش دهد. اما نکته قابل توجه در تمامی مطالعات بررسی شده آن است که اگرچه برخی از این پژوهش‌ها به کیفیت همراهی مردم در مقابله با شرایط مخاطره‌آمیز کرونایی پرداخته‌اند اما مطالعه مشخصی با تمرکز بر تعامل و مواجهه‌ی جامعه با نهاد حکمرانی پیرامون برساخت مسائل اجتماعی مرتبط با کرونا در جامعه‌ای مخاطره‌آمیز انجام نشده‌است. با در نظر گرفتن ضرورت این موضوع، هدف پژوهش حاضر بررسی سازوکار برساخت مسائل اجتماعی در شرایط مخاطره‌آمیز جامعه کرونایی ایران است. در این راستا و با توجه به هدف پژوهش، از روش تحلیل محتوای کیفی (رویکرد عرفی) نظرات مطرح شده در ذیل پست‌های مربوط به کرونای هشت تن از حکمرانان جمهوری اسلامی ایران در اینستاگرام به‌صورت هدفمند انتخاب و مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته‌است. نتایج بیانگر آن است که می‌توان دو مضمون اصلی را در رابطه با هدف پژوهش استخراج نمود که عبارتند از «بیکرانگی مخاطره و آشفتگی ناشی از آن» و «تردید در اقتدار و مشروعیت نهادی».

ذیل مضمون بیکرانگی مخاطره و آشفتگی ناشی از آن مقولات سرگشتگی در علت‌یابی، بی‌سرانجامی مخاطره و گسترش بی‌کرانگی مخاطره از بیماری به زندگی استخراج گردید. در رابطه با این مضمون می‌توان گفت که عدم وجود تصویری مشخص در رابطه علل، عوامل گسترش و زمان تداوم همه‌گیری، منجر به ابهامات گسترده و اتخاذ یک رویکرد انتقادی به دولت و نهادهای اجتماعی در مردم شده‌است. این ابهامات از یک سوی افراد جامعه را با ناتوانی در تشخیص دقیق جوانب موضوع روبه‌رو ساخته‌است و از سوی دیگر موجب شده تا احساس آشفتگی و نابسامانی در سایر عرصه‌های زندگی را نیز ادراک نمایند. به همین سبب روابط اجتماعی یکی از عرصه‌هایی است که می‌توان نابسامانی‌های اجتماعی کرونا را در آن مشاهده کرد. داس (۲۰۲۱) در پژوهش برساخت اجتماعی داغ‌ننگ از کرونا، طردشدگی اجتماعی رایجی از اثرات کرونا در زندگی افراد برمی‌شمارد. هم‌چنین پژوهش افراسیابی و بهارلوئی (۱۳۹۹) نشان داد که تجربه مردم در شرایط بحران کرونا باعث آشفتگی‌های روانی و رفتاری در زندگی آنان شده‌است. با توجه به غیرقابل‌انتظار بودن ابعاد و مرزهای مخاطره و داشتن یک نگرش انتقادی به دولت که در پژوهش عبدلهی و رحیمی (۱۳۹۹) نیز مورد تایید قرار گرفته‌است نشان می‌دهد که افراد جامعه تماماً تن به خواسته‌های حکمرانان نمی‌دهند. بلکه آنان تلاش می‌کنند با توجه به درک انضمامی خویش از مخاطره شکل‌گرفته، به گفتگو به حکمرانان خویش بپردازد. در واقع شبکه‌های اجتماعی به‌عنوان بستری برای گفتگو این امکان را فراهم می‌سازند تا امکان دیالوگ و چانه‌زنی گروه‌های مختلف جامعه با حکمرانان در برساخت مسائل اجتماعی مرتبط با کرونا خصوصاً متناسب با شرایط مخاطره‌آمیز جامعه میسر شود. این مطلب نشان از آن است که مدیریت بحران‌های اجتماعی نیازمند توجه بیشتر به نقش و جایگاه مردم در حل این

گونه مسائل است. همان گونه که در پژوهش پلتیر و همکاران (۲۰۲۱) مشخص شد که رفتارهای اجتماعی در شرایط بحرانی مانند کرونا تحت تاثیر درک ذهنی آنان از واقعیت اجتماعی کرونا است و از سوی دیگر مدیریت بحران کرونا با توجه به نقش مردم و تصویر ذهنی آنان می‌تواند زمینه هم‌افزایی و حل بحران را فراهم می‌سازد.

تردید در اقتدار و مشروعیت نهادی به‌عنوان مضمون دیگر استخراج‌شده، سه مقوله اصلی را پوشش می‌دهد که تردید در اقتدار نهاد قدرت و حکمرانی، تردید در اقتدار نهاد دین و تردید در اقتدار نهاد سلامت و درمان هستند. این مضمون این مطلب را بیان می‌کند که از نظر افراد جامعه ایران نهادهای اجتماعی (سیاست، دین و بهداشت) دیگر از کارکردهای اجتماعی که داشته‌اند فاصله گرفته‌اند. این فاصله‌گیری کارکردی زمینه تشکیک در مشروعیت نهادهای اجتماعی را به دنبال داشته است. به عنوان مثال افراسیابی و بهارلوئی (۱۳۹۹) بازناندیشی در عملکرد نهاد دین را از تجربیات افراد در شرایط کرونایی ذکر می‌کنند. تشکیک در عملکرد نهادهای اجتماعی باعث می‌شود در فضای رسانه اعتمادسازی مجدد دنبال شود که در پژوهش بشیر (۱۳۹۹) مشخص شد که اعتماد سازی یکی از مهم‌ترین جنبه‌های حوزه رسانه در شرایط کرونا است. اعتماد سازی مجدد را می‌توان به عنوان نیاز نهادهای اجتماعی در شرایط مخاطره‌آمیز قلمداد کرد. لیکن موضوع بسیار مهم که خصوصاً در رابطه با تردید در اقتدار و مشروعیت نهادی مطرح است، کم‌رنگ شدن احساس رفتار مبتنی بر دلسوزی و احساس منفعت طلبی نهادهای حاکم در کنار آشفتگی و تعارض در تصمیمات است.

منابع و مأخذ

- آقامحمدی، ابراهیم. (۱۳۹۹). همه‌گیری کرونا، قدرت نرم و تحول در دستور کار سیاست جهانی. دوفصلنامه علمی مطالعات قدرت نرم، سال دهم، شماره اول، ۱۸۰-۱۴۷.
- احمدی، حبیب و دهقانی، رودابه. (۱۳۹۴). آرا و اندیشه‌های اولریش بک (نظریه‌پرداز جامعه مخاطره-آمیز). فصلنامه توسعه اجتماعی (توسعه انسانی سابق)، دوره ۱۰، شماره ۲، صص ۱۲۶-۱۰۱.
- اسکندریان، غلامرضا (۱۳۹۹). ارزیابی پیامدهای ویروس کرونا بر سبک‌زندگی (با تأکید بر الگوی مصرف فرهنگی). ارزیابی تأثیرات اجتماعی، دوره ۱، شماره ۲ (ویژه نامه پیامدهای شیوع ویروس کرونا-کووید ۱۹)، صص ۸۵-۶۵.
- افراسیابی، حسین و بهارلوئی، مریم. (۱۳۹۹). تعلیق، هراس و بازناندیشی: برداشت جوانان از زندگی اجتماعی در شرایط کرونایی. مطالعات میان رشته‌ای در علوم انسانی، ۱۲(۲)، صص ۱۴۳-۱۲۳.
- ایمان، محمدتقی و نوشادی محمودرضا. (۱۳۹۰). تحلیل محتوای کیفی، پژوهش، سال سوم، شماره دوم، پاییز و زمستان، صص ۴۴-۱۵.
- ایمانی جاجرمی، حسین. (۱۳۹۹). پیامدهای اجتماعی شیوع کرونا در جامعه ایران. (ارزیابی تأثیرات اجتماعی، دوره ۱، شماره ۲ (ویژه نامه پیامدهای شیوع ویروس کرونا-کووید ۱۹)، صص ۱۰۳-۸۷).
- بشیر، حسن. (۱۳۹۹). تحلیل خبری - ارتباطی بحران کرونا و جامعه مخاطره‌آمیز. فصلنامه رسانه، دوره ۳۱، شماره ۲، صص ۳۰-۵.
- جرجانی، شهرام؛ مظفری، افسانه و فرهنگی، علی‌اکبر. (۱۴۰۰). بررسی تأثیر شایعات اقتصادی در شبکه اجتماعی تلگرام بر روند توسعه ملی. مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، سال سیزدهم، شماره ۳، صص ۱۳۳-۱۲۴.
- چیت‌ساز، محمد جواد. (۱۳۹۹). کرونا و دین‌داری: چالش‌ها و تحلیل‌ها. ارزیابی تأثیرات اجتماعی، دوره ۱، شماره ۲ (ویژه نامه پیامدهای شیوع ویروس کرونا-کووید ۱۹)، صص ۱۶۲-۱۵۱.
- دلاور، علی و شکوهی امیر آبادی، لیلان. (۱۳۹۹). بررسی وضعیت شادکامی و رضایت از زندگی دانشجویان در زمان بحران کرونا ویروس جدید (کووید ۱۹). فصلنامه روانشناسی تربیتی، سال شانزدهم، شماره ۵۶، صص ۲۴-۱.

- راینگتن، ارل؛ واینبرگ، مارتین. (۱۳۹۰). رویکردهای نظری هفت گانه در بررسی مسائل اجتماعی. ترجمه رحمت اله صدیق سروستانی، چاپ ششم، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- ریترز، جور (۱۳۸۹). نظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر. ترجمه محسن ثلاثی. تهران، انتشارات علمی.
- شیخه، رضا؛ صفایی مقدم، مسعود؛ پاک‌سرشت، محمدجعفر، مرعشی، منصور. (۱۳۹۹). بررسی تحلیلی مبانی رویکرد بر ساخت گرای اجتماعی. فصلنامه روش‌شناسی علوم انسانی، سال ۲۶، شماره ۱۰۳، صص ۳۹-۵۵.
- صباغیان، علی. (۱۳۹۹). تأثیر بحران کرونا بر هم‌بستگی اتحادیه اروپا. فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست، دوره نهم، شماره ۳۳، صص ۱۵۶-۱۲۵.
- صالح‌آبادی، ریحانه و بهرامی جاف، ساجد. (۱۳۹۹). بررسی تأثیرات کرونا بر امنیت شهرهای مرزی: نمونه موردی، شهر پاوه. فصلنامه آمایش سیاسی فضا، دوره ۲، شماره ۲، ۱۴۷-۱۵۹.
- صفانیا، علی و برهمند، رها. (۱۳۹۹). ارزیابی اثرات ویروس کرونا در صنعت ورزش. فصلنامه روانشناسی تربیتی، سال شانزدهم، شماره ۵۶، صص ۱۳۱-۱۱۹.
- صائب‌نیا، سمیه و کریمی، فرشته. (۱۳۹۹). بررسی تأثیر بیماری کرونا (کووید-۱۹) بر عملکرد کسب و کار) مورد مطالعه: کسب و کارهای کوچک و متوسط استان اردبیل (. فصلنامه چشم‌انداز حسابداری و مدیریت. دوره ۳، شماره ۴، صص ۸۳-۹۳.
- طاهری نهیل، ابراهیم. (۱۳۹۹). بررسی پیامدهای ویروس کرونا بر اقتصاد ایران و جهان. حکمرانی متعالی، شماره دوم، ۱۷۱-۱۸۱.
- عباس‌زاده، محمد؛ رعنا پور، محمد و ذلولی، محمد. (۱۳۹۱). آسیب‌های اجتماعی به مثابه مساله اجتماعی: رویکردی بر ساخت گرایانه بر آسیب‌های اجتماعی در منطقه ۴۲ متری شهر تبریز. فصلنامه علمی دانش انتظامی آذربایجان شرقی، دوره ۲، شماره ۵، صص ۱۹-۴۰.
- عبداللهی، عادل و رحیمی، علی. (۱۳۹۹). بر ساخت اجتماعی کرونا و سیاست‌های مقابله با آن مطالعه موردی: کاربران فضای مجازی. ارزیابی تأثیرات اجتماعی، دوره ۱، شماره ۲ (ویژه نامه پیامدهای شیوع ویروس کرونا-کووید ۱۹)، صص ۶۳-۴۳.
- فراهتی، مهرزاد. (۱۳۹۹). پیامدهای روانشناختی شیوع کرونا در جامعه. ارزیابی تأثیرات اجتماعی، دوره ۱، شماره ۲ (ویژه نامه پیامدهای شیوع ویروس کرونا-کووید ۱۹)، صص ۲۲۵-۲۰۷.
- فولادیان، مجید؛ صدر نبوی، فاطمه؛ خسرونژاد، پدram؛ واعظ موسوی، محمد مهدی؛ ظریف پویا، محمدحسن؛ شاملی، وجیهه؛ باغبان گل ختمی، زهرا و شمسایی، مهلا. (۱۳۹۹). تحلیل کیفی تأثیر شیوع بیماری ویروس کرونا بر مناسک زیارت در حرم امام رضا (ع). مطالعات میان رشته‌ای در علوم انسانی، ۱۲(۳)، صص ۱۸۲-۱۴۵.
- فیض الهی، علی و بخارایی، احمد. (۱۳۹۷). بر ساخت و اولویت بندی مسائل اجتماعی در وبلاگ‌های تحصیل کرده‌های ایلام. مسائل اجتماعی ایران، سال نهم، شماره ۲، صص ۱۷۵-۱۵۹.
- کازمی اسکری، فاطمه، علیخانی، میثم و کیخا، فضائل. (۱۳۹۹). تبعات اقتصادی کرونا و وظایف دانشگاهیان. دوماهنامه علمی- تخصصی مطالعات کاربردی در علوم مدیریت و توسعه، تخصصی مطالعات کاربردی در علوم مدیریت و توسعه سال پنجم، شماره ۷ (پیاپی ۲۷)، ۳۹-۴۴.
- مرادی، علی و محمدی فر، نجات. (۱۳۹۹). نقش شبکه‌های اجتماعی در شکل‌گیری هراس اجتماعی و تغییر سبک زندگی ناشی از ویروس کرونا (مطالعه موردی شهر کرمانشاه). نشریه علمی انتظام اجتماعی، سال دوازدهم، شماره دوم، صص ۱۴۸-۱۲۳.
- مولایی، محمد مهدی. (۱۳۹۵). گردش فرهنگ سلبریتی در رسانه‌های اجتماعی: مطالعه فعالیت‌های سلبریتی‌های ایرانی و هواداران‌شان در اینستاگرام. فصلنامه علمی - ترویجی جامعه، فرهنگ و رسانه، سال پنجم، شماره بیست و یکم، زمستان، صص ۵۶-۸۰.

متنی، حسین. (۱۳۹۹). بررسی اثرات ویروس کرونا-کووید ۱۹ بر اقتصاد جهانی. ارزیابی تأثیرات اجتماعی، دوره ۱، شماره ۲ (ویژه نامه پیامدهای شیوع ویروس کرونا-کووید ۱۹)، صص ۱۸۱-۱۶۳.

نصری، فرامرز و تبرزد، سعید. (۱۳۹۹). تأثیر پاندمی کرونا بر توسعه حکمرانی هوشمند. حکمرانی متعالی، شماره دوم، ۷۵-۵۷.
یوسفی، علی؛ اکبری، حسین (۱۳۹۰). تأملی جامعه‌شناختی در تشخیص و تعیین اولویت مسائل اجتماعی ایران. مسائل اجتماعی ایران، سال دوم، شماره ۱، تابستان، ۲۳۳-۱۹۵.

- Beck, U. (1992). *Risk society: Towards a new modernity*. London: Sage Publications.
- Cable, S., Shriver, T. E., & Mix, T. L. (2008). Risk Society and Contested Illness: The Case of Nuclear Weapons Workers. *American Sociological Review*, 73, 3, 380-401.
- Constantinou, C. S. (2021). "People Have to Comply with the Measures": Covid-19 in "Risk Society". *Journal of Applied Social Science*, 15, 1, 3-11.
- Das, M. (2020). Social Construction of Stigma and its Implications – Observations from COVID-19. *Ssrn Electronic Journal*.
- Denney, D. (2005). *Risk and society*. London: SAGE Publications.
- Espejo, W., Celis, J. E., Chiang, G., & Bahamonde, P. (2020). Environment and COVID-19: Pollutants, impacts, dissemination, management and recommendations for facing future epidemic threats. *Science of the Total Environment*, 747.
- Best, j., (2018). Constructionist Studies of Social Problems: How We Got Here, and Where We Ought to Go. *Societàmutamentopolitica: Rivista Italiana Di Sociologia*, 9, 53-67.
- Kammerman, Sh. Phipps, Sh. Ben-Arieh, A. (2010). *From Child Welfare to Child Well-Being*. London and New York: Springer.
- Kansiime, M. K., Tambo, J. A., Mugambi, I., Bundi, M., Kara, A., & Owuor, C. (2021). COVID-19 implications on household income and food security in Kenya and Uganda: Findings from a rapid assessment. *World Development*, 137.
- Liu, Y., Wei, S., & Xu, J. (2021). COVID-19 and Women-Led Businesses around the World. *Finance Research Letters*.
- Lopata, H. Z., & Levy, J. A. (2003). *Social problems across the life course*. Lanham, Md: Rowman & Littlefield Publishers.
- Mansouri, F., & Sefidgarbaei, F. (2021). Risk society and COVID-19. *Canadian Journal of Public Health*, 112, 1, 36-37.
- Mofijur, M., Fattah, I. M. R., Ong, H. C., Mahlia, T. M. I., Alam, M. A., Islam, A. B. M. S., Rahman, S. M. A.,... Uddin, M. A. (2021). Impact of COVID-19 on the social, economic, environmental and energy domains: Lessons learnt from a global pandemic. *Sustainable Production and Consumption*, 26, 343-359.
- Mythen, G. (2004). *Ulrich Beck: A critical introduction to the risk society*. London: Pluto Press.
- Naeem, M. (2021). Do social media platforms develop consumer panic buying during the fear of Covid-19 pandemic. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 58.
- Pelletier, P. McLaughlin, C. Valette, S. Lefort, C. Boespflug, M. (۲۰۲۱). COVID-۱۹: From Biological Reality to the Social Construction of a Virus. International Conference on Innovative Studies of Contemporary Sciences, Feb, Tokyo, Japan.
- Rafiq, M., Batool, S. H., Ali, A. F., & Ullah, M. (2021). University libraries response to COVID-19 pandemic: A developing country perspective. *The Journal of Academic Librarianship*, 47, 1.
- Raupp, J. J. C. (2018). *Risk Society*. Freie Universität Berlin, Germany, 1-5.
- Richter, A., & Wilson, T. C. (2020). Covid-19: implications for insurer risk management and the insurability of pandemic risk. *The Geneva Risk and Insurance Review*, 45, 2, 171-199.
- Davoodi, S. (2014). Climate Change, Securitisation of Nature, and Resilient Urbanism. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 32, 2, 360-375.
- Turner, B.S. (1994). *Orientalism, postmodernism and globalism*, London & New York: Routledge.
- Weinberg, D. (2009). On the Social Construction of Social Problems and Social Problems Theory: A Contribution to the Legacy of John Kitsuse. *The American Sociologist*, 40, 61-78.
- Widati, S. Soedirham, O. Eng Hoe. (2020). Social construction of covid-19 destigmatization through indonesia's online mass media, *International Journal of Current Research*, 13, (01), 15870-15874.

سایت سازمان بهداشت جهانی (<https://www.who.int>)

سایت وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی ایران (<https://dotic.ir>)

پیوست:

جدول ۲- کامنت‌ها و نظرات ارجاع داده شده در بخش یافته‌ها^۱

شماره کامنت	متن کامنت
۱	خدا که سال دیگه خوب باشه... چه سال بدی بود ۹۸. سیل آمد... این وپروس ساخته شده آمد... یا روسیه ساخته یا امریکا
۲	رهبر جهان تشیع اسلام امام سید علی خامنه‌ای و مخلص الی الله در اقدامی متفکرانه و هوشمند و با دستور به رئیس کل ستاد نیروهای مسلح برای تشکیل قرارگاه دفاع جنگ بیولوژیک تمام دشمنان اسلام و سران فتنه را هاج مز کرد و غافگیر شدن و امروز ملت ایران با تمام توان بطور خودجوش به یاری هم آمده اند و یکدیگر کمک میکنند و به یاری خدای متعال از این امتحان سربلند و پیروز بیرون می آیم و سابقه نشان داد در تهدیدها فرصتهای بهتری بدست میاوریم به یاری خدا این رزمایش رهنمودهای خوبی در پی دارد، الان دشمنان ایران بیشتر از همه دچار این مشکل شده‌اند، ویروسی که با دست خودشان درست کردن تا با آن به مقاصد شوم خودشان برسند الان گریبان خودشان را گرفته و به این فکر نکرده بودند. وَ مَكْرُوا وَ مَكْرَالله وَ اللهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ آل عمران ۴۵...
۳	... اگه قم را قرنطینه میکردید این فاجعه رخ نمیداد...
۴	الان ماهان چرا پاسخگو نیست. باز جان ما مردم مورد تهدید قرار داد با متوقف نکردن ماهان ایر...
۵	جناب آقای وزیر به عرض می رسانم قطع پروازهای مستقیم با چین تاثیر بسیار کمی در شیوع این بیماری داشت. شما بهتر از هرکسی می دانید که ما از شروع این بیماری تا دقیقه ۹۰ با چین پرواز غیر مستقیم داشتیم که این پروازهای می توانست روزانه صدها مسافر از چین وارد ایران کند. درست این بود که ورود هر کس از کشور چین که مهر خروج از کشور چین در رواید آن بود به مدت دوره کمون این بیماری یعنی دو هفته جلوگیری میشد یا دو هفته قرنطینه می شدند...
۶	به خدا قسم بعد از ماه رجب امسال عذابهایی کم کم در راه است. در کنار مومنین باشید. زیارت عاشورا و نماز شب را ترک نکنید طوفان در حال آماده شدن است آتشفشانها در حال آماده شدن هستند به خدا بی خیال کرونا می شوید، به امام زمان پناه ببرید، گدازه‌های زمین در حال دمیده شدن هستند، آرامش کم کم از بین می‌رود. هرگاه در هنگام صبح صدای اذان و قرآن را در گوش خود احساس کردید در حالی که هیچ صدایی وجود ندارد بدانید ملائک دارند شما را آماده می کنند، اللهم عجل لویک الفرج
۷	وقتی بلا نازل میشود هر شخصی یک تئوری میدهد، خب این یک بلاست و عاقبت بازی کردن با حیوانات و سگها و گربه هاست. هزاران بار گفتم و گوش نکردید، خشم طبیعت قابل مهار نیست.
۸	جناب جهرمی سلام، سوالی ازتون داشتم، شما ب خط های ثابت ۱۰۰ گیگ اینترنت دادین چرا یک درصد فکر نکردین برخی از خانواده‌ها شاید خط ثابت نداشته باشن اونا چیکار کنن بیوسن تو خونه؟ الان منی ک توی خانوادم هممون خط اعتباری داریم و وای فا یا مودم نداریم چکار کنیم قرنطینه که هستیم اینترنتمون هم ک داره تموم میشه چکار کنیم ب نظر خودتون؟ اگر قصدتون کمک ب ماست ک تو قرنطینه حوصلمون سرنره فکری کنین
۹	سلام وقتتون بخیر یه خانمم ۴۲ ساله ام، دو تا بچه دارم بخاطر این کرونا دو ماهه بیکارم، الان یه هفته ای هست به مشکل خوردم بخدا فقط نون خشک میخوریم، اگه کسی در راه خدا بتونه کمکم کنه ممنون میشم انشالله خدا حفظتون کنه
۱۰	سلام جناب آقای رسیی لطفا خواهشن به وضع معیشت مردم رسیدگی کنید واقعا در سختی تمام میگذرونن از همه مهمتر کارگری که به خاطر کرونا ۲ ماهه کار نکرده چکار کنه خودم یکی از این قشر طبقه پایین هستم خداوکیلی شما بگید چکار کنیم خانواده همه ماها چکار کنند ممنون منتظر جواب جنابعالی هستم
۱۱	رهبر باید دستور بده دولت ایران کاری کنه... تو این یک ماه خیلی ها مغازه هاشونو جمع کردن... بازار خیلی بدی داریم. مردم تحت فشار هستند. طرف دیگه نمیتونه زندگیشو اداره کنه...
۱۲	آقا چرا مسخره بازیرو جمع نمیکنید چرا باید پاساژها بسته باشه گیتون الان پاساژه ماست، ۳۴ ماه از جیب داریم میخوریم به درک کلی خسارت دیدم جواب مردمو نمیتونیم بدیم این چه بساطیه
۱۳	بزرگوار از بی پولی دیگ باید بریم دزدی ... تو رو سر جدت یه فکری بکنین ب حال ما ک در امدمون صفر شده... ول کنین این بیولوژیک بازی رو

^۱ پرداختن به متن این کامنت‌ها، به معنای تایید محتوای آن از سوی نگارندگان نیست و صرفا بعنوان سرنمونی از نظرات مطرح شده از سوی بخشی از کاربران فضای مجازی می‌باشد. در نگارش متن کامنت‌ها تلاش شد تا در حد امکان رسم الخط کاربران حفظ گردد.

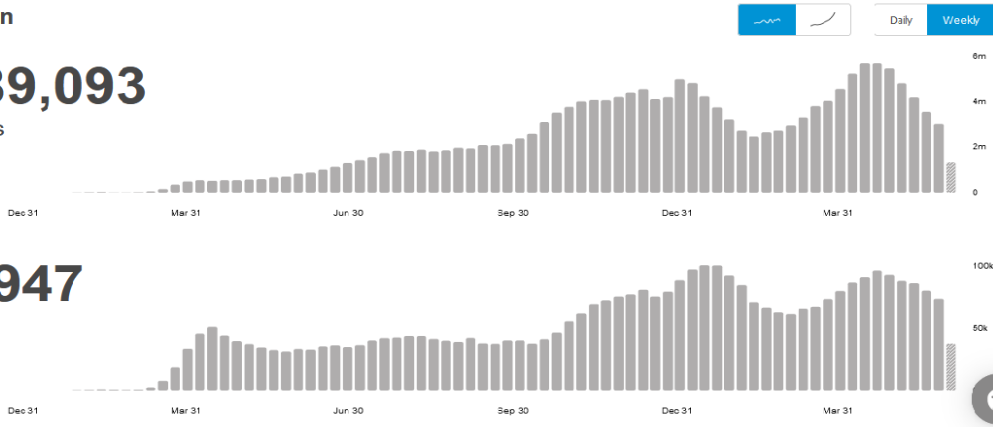
شماره کامنت	متن کامنت
	خواهش بنفکر مردم باشید شماها تو جمعیت مردم نیستین ببینین چه بلای سر مردم میاد، ای کاش دلسوز مردم بودید ای کاش این تعطیلی چه فایده اصلا فرقی نکرد فرقتش فقد ساعت شش اینجوری که بدترشد مسئولین یک ماه باید تعطیل میکردن به این که نگفتن تعطیل کردن اصلا به فکر مردم نیستن ایجوری که شلوعی مردم تو خیابونا بدتر میشه اگه این جور پیش بره کرونا بیشتر از این هم میشه خدابه داد مردم برسه
۳۱	الهی براتون بمیرم چقدر به فکر مردم هستین آفرین، بمونیم تا دانشمندانمون واکسن بسازند این همه مردن حالا نهایتا یه میلیون دیگه بمیرن چیزی نمیشه که، واکسن خارجیم برای سران مملکت اعضای خونادشون از ۵ ماه پیش خریدن مهم نیست که به مردم نمیدن یا بر اثر کرونا اعضای بدنشون آسیب ببینه!!
۳۲	کل مقدسات حتی توان از بین بردن یه دونه ویروس کرونا رو هم ندارن . همیشه علم و عقل و منطق بر دین خرافات و تحجر و جهل پیروز بوده #مردم_خیلی_آگاه_شدن_و_دین_و_خرافات_رو_اصلا_قبول_ندارن
۳۳	حضرت آقا ، از شما خواهشمندیم که شیعیان افراتی بسزای عملشون برسونید، قم و مشهد به همه مردمکشور تعلق داره و ملک شخصی کسی نیست که با فحاشی ب نظام ورهبری و مردم وانمه بخوان کارخودشونو پیش بیرن تا به منافع خودشون برسن، اینا همون کسانی هستن که شمشیر بر فرق حضرت علی زدن و هنوزم در جهالت خودشون باقی موندن @khamenei_ir
۳۴	آقا در حرم حضرت معصومه رو شکستند ما هرچه ضربه میخوریم از این تند روهاست تو رو خدا ورود کنیدا تا بهانه دست اونوریها ندادند طبق قانون اینها هم چون قانون رو زیر پا گذاشتند باید باهاشون برخورد بشه
۳۵	ازتون خواهش میکنم جواب این افراط گری ها رو بدید امروز وقته که خیلجا بفهمن دین سر جای خودش و قانون باید مورد احترام واقع بشه . ممنون
۳۶	از رهبری معظم تقاضا دارم یکبار برای همیشه مسئله خودسرها را حل کنند. اکنون ممکن است مردم مقابلشان بایستند
۳۷	دوستان پریشب دیدید در برنامه علی ضیا یک دکتر فوق تخصص یسواد ریه که معلوم بود از دشمنان مرده اومده بود و همش میگفت همه مردم باید مبتلا شوند تا از بین برود. ویروسی که اگر هممون مبتلا شویم باید یک راست برویم قبرستان قشنگ خودشون بیان کردند درمان ندارد و کادر درمان هم برای زودتر خلاص کردن مریض رو نابد میکنند خیلی مراقب خودمان باشیم میخوان نسل شیعه و رو ازین ببرند یهودی ها میخوانند کل دنیا رو بگیرند بعد این مرض
۳۸	آقا به مردم کمک کن، از وزارت بهداشت بخاری بلند نمیشه اینا آنفولانزا از کرونا تشخیص ندادن مردم دارن میمیرن
۳۹	جناب دکتر نمکی هنوز اعجاز و معرکه گیری و ایمنی، از حافظه مردم پاک نشده که دم از ساخت واکسن میزنن اونم با جایزه و پرداخت دیه . شما اگر واکسن ساز بودین از ابتدای شیوع کرونا اقدام میکردین به تحقیق و ساخت نه الان که میخواین مردمو موش آزمایشگاهی خودتون کنین. شما حتی نمیتونین چهار روز سر حرفی که میزنین بمونین چه جوری میشه به شما و واکستون اطمینان کرد
۴۰	داریم میسازیم داریم سفارش میدیم - تحریم نمیداره از چین قراره بگیریم ، قرار شد از روسیه بگیریم ، داریم با همکاری چین و روسیه میسازیم ، جهادی داریم میسازیم ، وسط این بلبشو همسایگان ایران دارند واکسن رایگان دریافت میکنند عاقبت ما چه میشود؟
۴۱	آقای دکتر نمکی خسته نباشید. من میخوام داوطلب تست واکسن ایرانی کرونا بشم و این برای من افتخار بزرگهست آقای دکتر نمکی ما منتظر واکسن کرونای ایرانی هستیم لطفا این رو پیگیری کنید به خارجی ها نه امیدی هست نه اعتمادی دکتر من از صبح سازمان غذا دارو وزارت بهداشت و شماره چهل سی و صدو نود همه جا رفتم حتی وزارت خونه شما دایرکت رو چک کنید من میخوام داوطلب تست واکسن کرونا بشم و نمیدونم کجا برم و هیچ کس پاسخگو نیست
۴۲	راست میگه وایسادن واکسن ستاد فرمان امام تولید بشه منافعش بره جیب خودشون اینها فقط دروغ میگن دستشون تو جیب مردم بیچارست انحصار طلبی اینها حد و مرز نداره کاش میشد یک درصد بهشون اعتماد کرد

Global Situation

173,989,093
confirmed cases

3,756,947
deaths

Source: World Health Organization
Data may be incomplete for the current day or week.

شکل ۱-۱: نمودار تعداد کل مبتلایان و مرگ و میر ناشی از کووید ۱۹ از ۱۱ ژانویه ۲۰۲۰ تا ۱۰ ژوئن ۲۰۲۱

واکسن تزریق شده دز اول	۴۲۸۹۳۹۵	تست های آزمایشگاهی انجام شده	۲۱۱۹۴۳۷۰	<p>وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی</p> <p>بکترین مشورت</p> <p>پوشش آره سلامت</p>
واکسن تزریق شده دز دوم	۷۴۲۸۱۷	بیماران شناسایی شده جدید	۱۲۳۹۸	
مجموع واکسن تزریق شده	۵۰۳۲۲۱۲	موارد بستری جدید	۱۴۹۱	
#من_ماسک_میزنم		بیماران بستری در بخش مراقبت های ویژه	۳۵۴۹	
#هرخانه_یک_پایگاه_سلامت		موارد جدید فوت شده	۱۵۳	
@webda www.behdasht.gov.ir		مجموع جان باختگان	۸۱۶۷۲	
		مجموع بیماران شناسایی شده تاکنون	۳۰۰۳۱۱۲	<p>پنجشنبه</p> <p>۲۵ خرداد ۱۴۰۰</p> <p>۳۱ شوال ۱۴۴۲ / ۱۰ ژوئن ۲۰۲۱</p>
		بهبود یافتگان بیماری کووید-۱۹	۲۶۱۲۰۹۱	<p>مرکز روابط عمومی و اطلاع رسانی</p>

شکل ۱-۲: نمودار تعداد کل مبتلایان و مرگ و میر ناشی از کووید ۱۹ از ۵ اسفند ۱۳۹۸ تا ۲۰ خرداد ۱۴۰۰

Constructing social issues in risky conditions: analysis of the comments under the posts related to the corona of rulers on Instagram

Abbasali shekardoost¹

Ph d student of sociology, Kerman Shahid Bahonar University, Kerman, Iran (Corresponding Author)

Hamed sajadi²

Ph d student of sociology, Kerman Shahid Bahonar University, Kerman, Iran

Mohammad Bagher Akhondi³

Assistant Professor, Department of Sociology, Birjand University, Birjand, Iran

Abstract: *As one of the most influential events of the current century, the spread of the Corona epidemic, in addition to the health field, involved all aspects of contemporary human life. In fact, this epidemic put the society in a risky situation that was unprecedented. The purpose of this research is to understand the construction of social issues related to the Corona epidemic under the posts of social pages of Iranian rulers on Instagram. Based on this, the present research analyzed the opinions of users under the content related to the corona of the rulers using a qualitative method with the traditional content analysis approach. The sample of the research was selected in a targeted manner to the number of eight Iranian rulers who were most related to the Corona crisis, and the data analysis continued until theoretical saturation was achieved. The findings of the research showed that social issues related to Corona can be classified under the sub-categories of confusion in finding the cause, indeterminacy of the risk, spreading the limitlessness of the risk from illness to life, doubting the authority of the institution of power and governance, doubting the authority of the institution of religion, doubting the authority of the health and treatment institute and classified two main themes "infinity of risk and confusion caused by it" and "doubt in institutional authority and legitimacy" which shows the centrality of the components related to risky society in the construction of social issues by the society.*

Key words: *Iranian rulers, construction of social issues, corona virus epidemic, risky society, Instagram.*

¹ Email: abbasali.shekardoost@birjand.ac.ir (Corresponding Author)

² Email: h.sajadi@ens.uk.ac.ir

³ Email: akhondi@birjand.ac.ir